

HRVATSKI DRŽAVOTVORNI POKRET U HLEBINAMA I NJEGOV ODJEK U PODRAVINI

KRATAK PRIKAZ POLITIČKIH PRILIKA U HRVATSKOJ
OD VLADAVINE BANA JELAČIĆA, 1848., PA DO KONCA I. SVJETSKOG RATA, 1918.

Ovo razdoblje hrvatske političke povijesti karakteristično je po burnim zbivanjima na hrvatskoj političkoj sceni, započeto još u doba vladavine bana Jelačića. Razdoblje Jelačićeva banovanja vraća Hrvatsku u politički život, koji joj je stoljećima uskraćivan od tuđinskih vladodržaca. Odmah u početku svoje vladavine Jelačić provodi reforme u svim sferama društvenog života. Počinje od Hrvatskog sabora, koji pretvara u NARODNU SKUPŠTINU, time što pored zastupnika iz redova plemstva uvodi i zastupnike iz redova građana. Prekida sve političke odnose s Peštom i stavlja Hrvatsku u izravan odnos s Bečom. Formira Bansko vijeće, tj. vladu koja djeluje na čitavom području Hrvatske, uključiv i Vojnu krajinu te Dalmaciju. Zagovara opstojnost Monarhije po načelu FEDERALIZMA, što znači da svaka federalna jedinica treba imati punu samostalnost u obnašanju unutarnje vlasti, napose u razvoju gospodarstva i kulturnog razvitka s pravom na uporabu vlastitog jezika i pisma, dok se vanjski poslovi i obrana predlažu na razini Monarhije. Jedna od federalnih jedinica s takvim ovlastima bila je, naravno, i Hrvatska.

Već u početnom vremenu svoje vladavine Jelačić je izborio Hrvatskoj mnoga prava koja ona do tada nije imala, a naročito je značajno pravo provođenja demokratskih izbora za Sabor po novom izbornom redu (zakonu), te uvođenje višestranačja u politički život Hrvatske. Ove pozitivne političke procese u Hrvatskoj Mađari nastoje suzbiti po svaku cijenu, a napose u vrijeme revolucije pod vodstvom Lajosa Kossutha (1848.), želeći se odcepiti od Beča te Hrvatsku pripojiti Mađarskoj.

Uz potporu Beča Jelačić s hrvatskim četama slama mađarsku revoluciju. Nakon poraza Mađara svekolike prilike u Hrvatskoj nisu se, nažalost, poboljšale, već dapače znatno pogoršale, što je bilo karakteristično za cijelu Monarhiju. Naime, pod upravom ministra unutarnjih poslova Aleksandra Bacha Beč uvodi apsolutnu vlast, čime su oduzeta sva politička prava federalnim jedinicama. No, po ukidanju apsolutizma (1859.) Jelačić uspijeva Hrvatsku ponovno izravno vezati uz Beč i tako se osloboditi mađarskog utjecaja. Ponovno

funkcionira Sabor, osnivaju se političke stranke i provode izbori. Razdoblje vladavine bana Jelačića (1848.-1859.) ostvarilo je pozitivne političke učinke i za buduće generacije hrvatskih političara, koji se nadahnjuju njegovim ostvarenjima. Poslije njegove smrti nastaju nove političke stranke, tako uz Narodnu i Unionističku stranku nastaje 1861. i Stranka prava pod vodstvom dr. Ante Starčevića.

U svom političkom programu pravaši zagovaraju potpunu samostalnost i neovisnost Hrvatske, za razliku od narodnjaka (nekadašnjih federalista), koji se zadovoljavaju i s federalnom Hrvatskom, u sklopu Monarhije. Da bi obuzdala radikalne hrvatske političare u njihovim državotvornim nakanama, Mađarska od Beča traži veće ovlasti nad Hrvatskom, što i dobiva. Nagodbom od 1867. formirana su dva parlamenta, austrijski i mađarski, te Hrvatska potpada pod nadležnost mađarskog parlamenta. Postojeća država dobiva nov naziv: Austrougarska Monarhija s jednom krunom austrijskog cara. Stupanjem Nagodbe na snagu raspušten je Hrvatski sabor te Hrvatska pravno postaje dio mađarskog teritorija. Za mađarskog namjesnika u Hrvatskoj postavljen je 1868. istaknuti unionist Levin Rauch. Na izborima održanim te godine Rauch namješta pobjedu Stranci unionista, dok narodnjaci i pravaši "gube" izbore.

Kasniji banski namjesnici, napose Pejačević, sve više favoriziraju unioniste na štetu narodnjaka i pravaša. U takvim prilikama jačaju radikalni hrvatski političari pod okriljem Stranke prava do te mjere da 1871. u Rakovici podižu protiv Monarhije oružani ustanak pod vodstvom Eugena Kvaternika, s ciljem oslobađanja Hrvatske od Mađarske i njezinog uključivanja u personalnu uniju s Austrijom. Ustanak je, uz pomoć hrvatskih Srba ugušen, a Kvaternik pogubljen zajedno sa svojim ustanicima. Poslije tih događaja Stranka prava povlači se iz političkog života, ali već 1878. ponovno oživljava te pokreće široki nacionalni pokret i na izborima 1884. osvaja većinu u Saboru. Stranka vodi kampanju za razbijanje Monarhije i uspostavu nezavisne države Hrvatske, čemu se Beč i Pešta oštro suprotstavljaju. Za hrvatskog bana postavljaju u narodu omrznutog Khuena Hedervarya (1883.-1903.), porijeklom Mađara. Dolaskom na vlast Hedervary raspušta Sabor i sve hrvatske političke stranke, a u škole i javne ustanove uvodi mađarski jezik. U provođenju takve svoje politike uveliko se oslanja na Srbe u Hrvatskoj. Zbog teškog političkog stanja u Hrvatskoj se javlja sveopći narodni otpor na čelu kojeg su braća Antun i Stjepan Radić. Osnivanjem Hrvatske pučke stranke 1904. Antun i Stjepan Radić masovno uvode hrvatsko seljaštvo u politički život Hrvatske. Stjepan Radić prvotno zagovara federalističko-austroslavistički program, a njegova Pučka stranka prerasta u svenacionalni hrvatski pokret i postaje glavna politička snaga u Hrvatskoj.

Po završetku I. svjetskog rata stvorena je preko volje hrvatskog naroda Država Srba, Hrvata i Slovenaca. Političke prilike u toj centralističkoj državi se odmah u početku veoma kompliciraju.

Srpska okupatorska vojska ulazi 3. prosinca 1918. u Zagreb, dok Zagrepčani u znak protesta organiziraju masovne prosvjede, u kojima 5. prosinca padaju i prve žrtve srpskog terora, nazvane "prosinačke žrtve". Toga je dana ubijeno 13 Zagrepčana, a teže ranjeno 17. Na taj način obilježen je tragičan početak Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

POLITIČKE PRILIKE U HLEBINAMA I PODRAVINI OD 1848. DO 1941.

U tom razdoblju, točnije 1857., Hlebine imaju oko 450 domaćinstava i oko 1800 žitelja, 300 više nego što imaju danas. Prije svega treba reći da su u Hlebinama u to vrijeme djelovale gotovo sve političke stranke koje su inače djelovale i na razini hrvatskog političkog centra. Kako je dokumentacija o hlebinskim političkim strankama u ratu 1941.-1945. gotovo u potpunosti uništena, preostalo mi je da se u obradi ove građe služim kazivanjima mještana Hlebina, od kojih su neki još živi, a usmenom su predajom prenosili politička zbivanja iz najranije povijesti. Dokumentaciju hlebinskih političkih stranaka spalili su partizani dolaskom u Hlebine u kolovozu 1943. Zaslugom tadašnjeg općinskog bilježnika spašen je manji dio te dokumentacije, a također i knjige katastarskog operata koje su također bile predviđene za uništenje. Svjedok ove partizanske paleži bio je općinski pandur Ivan Šimović, koji je nedugo zatim ubijen na kućnom pragu, jer živih svjedoka nije smjelo biti. Ipak, s njegovom su likvidacijom partizani ponešto zakasnili, jer je Šimović preko svojih ukućana već prenio vijesti o tom nemilom događaju. Od pisanih dokumenata ostale su, srećom, sačuvane spomenice škola Hlebine i Gabajeve Grede te spomenica župe Hlebine, u kojima su također zabilježeni pojedini dijelovi hlebinske političke povijesti.

No vratimo se na trenutak dijelu povijesti koji je u Hlebinama obilježilo Jelačićevo doba. Po uzoru na Jelačićevo opredjeljenje i zalaganje za federalnu Hrvatsku, u Hlebinama se kao politička struja javljaju prvo Jelačićevi FEDERALISTI, koje predvode obitelji Matina i Dolenc. S obzirom na ratno stanje s Mađarima, kao i tek početno političko buđenje u Hrvatskoj, u Hlebinama u to vrijeme nisu zabilježeni neki posebni politički događaji.

Predaja govori da su Jelačićevi četovođe u pohodu na Mađare (1848.) odabrali i nekoliko Hlebinčana, od kojih jednog i za barjaktara, što je jahao banu uz sam bok. Jedna od baza za skupljanje banskih četa bile su i Hlebine, u predjelu zvanom Husovci, koji je dobio ime po Jelačićevim konjanicima zvanim (na mađarskom) "husari".

U teškim vremenima za Hrvatsku, a posebno u vrijeme bana Khuena Hedervaryja te za vrijeme bivših Jugoslavija, u Hlebinama se bez prekida, katkad tajno, katkad javno, pjevala pjesma o banu Jelačiću, makar i po cijenu zatvorskih kazni i pod prijetnjom žandarskih batina. A u ovoj posljednjoj, komunističkoj, za pjesmu "Ustani bane" slijedili su iscrpljujući informativni razgovori s "narodnom" milicijom, a zatim kazne po mjesec dana zatvora, prvo uvjetno, a zatim bezuvjetno.

Pojavom Stranke prava na političkoj sceni Hrvatske (1861.) i u Hlebinama se osniva ogranak te Stranke negdje oko 1890., a prema učenju oca domovine Ante Starčevića za slobodnu i neovisnu državu Hrvatsku. Na čelu hlebinskog ogranka HSP-a je Lovro Dolenc, mjesni učitelj inspiriran pravaškim učenjem svog ujaka dr. Matije Matine, inače osobnog tajnika kardinala Mihalovića. Kao vatreni starčevićanac Matina je došao u sukob s banom Hedervaryjem, stoga je morao napustiti Hrvatsku. Otišao je u Ameriku (SAD), u Chicago, gdje je 5. kolovoza 1905. umro. Sahanjen je na groblju "Mount Olivet" s grudom hrvatske zemlje koju je sobom ponio iz Hlebina.

Usporedo sa Strankom prava u Hlebinama djeluje i Stranka mađarona, predvođena



Slika 1.
Mjesni učitelj Lovro Dolenc, vođa hlebinskih pravaša

učiteljem Mirkom Dijanićem, koji je ujedno obnašao i dužnost ravnatelja škole. Na izborima održanim 1897. hlebinski pravaši pobjeđuju hlebinske mađarone tako snažno da se oni politički nikad nisu oporavili. Pravo glasa na tim izborima imalo je tek 59 mještana, od kojih 9 veleposjednika te 50 maloporeznika iz redova srednjeg seljačkog sloja.

Pravaška orijentacija Hlebinčana, nakon pojave braće Radić na hrvatskoj političkoj sceni, uveliko slabi. Svekolika mobilizacija hrvatskog seljaštva preko Hrvatske pučke stranke potiskuje hlebinske pravaše na marginu. Nakon Pučke, Stjepan Radić osniva Hrvatsku republikansku seljačku stranku (HRSS), a već oko 1920. ogranak te Stranke osnovan je i u Hlebinama, s predsjednikom Petrom Gažijem na čelu. Braća Radić nekoliko puta posjećuju Hlebine i održavaju tzv. pouzdane sastanke s užim dijelom stranačkog vodstva, a 4. ožujka 1923. Stjepan Radić drži i predizborno skupštinu u središtu

Hlebina ispred općinske zgrade. Skupštini je pribivalo više od tisuću mještana. Okupljenom mnoštvu Radić je govorio o političkom stanju u Hrvatskoj i čitavoj Kraljevini, s posebnim naglaskom na velikosrpskom nasilju nad hrvatskim narodom. U svom vatrenom govoru naglasio je da će Hrvati poraziti velikosrbe na sljedećim izborima i tako ostvariti Republiku. Kazao je da sudbina Hrvatske mora ovisiti o Hrvatima, a ne o tuđincu, i da je hrvatski seljački narod najzdraviji i najsigurniji čimbenik koji mora upravljati Republikom. Radić je prvotno zagovarao konfederalno uređenje Hrvatske u Kraljevini SHS, u kojoj bi Hrvatska postala republikom i na taj način ostvarila elemente državnosti, a kao konačno rješenje moguće je i izdvajanje Hrvatske i njezino prerastanje u neovisnu državu. Na skupštini u Hlebinama Radić je spomenuo kako između Zagreba i Beograda ne postoji samo zid nego i čitav ponor, budući da su Hrvati i Srbi dva različita svijeta i dvije različite civilizacije. Mogu jedino biti samo dobri susjedi.

Govor je završio poklikom: Živjela Hrvatska seljačka Republika, živio hrvatski narod!

Zbog takva vatrenog i nadasve kritičkog govora protiv velikosrpske tiranije nad Hrvatima žandari su htjeli Radića uhititi, postavivši mu zamku ispred kuće predsjednika HRSS-a Petra Gažija, gdje mu je bio priređen objed. Uvidjevši što žandari spremaju, mještani Hlebina načinili su oko Radića živi štit i tako ga zaštitili od uhićenja. U gužvi se najbolje snašla

Gažijeva supruga Jalža, uguravši Radića u svoje dvorište na očigled nemoćnih žandara. Nakon tog čina zbunjeni žandari odustali su od daljnje intervencije.

Na parlamentarnim izborima, održanim 1923. godine, Radićeva lista dobiva na razini Kraljevine 22 posto glasova i 70 mandata u skupštini. U Podravini i Hrvatskoj pobjeda HRSS-a bila je gotovo stototna.

HRSS pod vodstvom Stjepana Radića nastavlja državotvornu tradiciju, no intenzivnije samo do 1925., kada se Radić u zatvoru, pod pritiskom kralja Aleksandra odriče republikanizma te priznaje Vidovdanski ustav i Kraljevinu. Stranka mijenja naziv u Hrvatska seljačka stranka (HSS), tj. gubi "R", odnosno riječ "republikanska". Nezadovoljni ovim činom, hlebinski radićevci napuštaju Seljačku stranku i osnivaju poseban ogranak u okviru Hrvatske stranke prava (HSP-a), koju na državnom planu predvodi dr. Stjepan Buć. Sljedbenike te stranke u Hlebinama zovu "bućevci", a na njezinom čelu nalazi se veliki hrvatski domoljub Blaž Dugina. Bućevci su posebno aktivni na podučavanju hlebinskog puka u državotvornom nauku, proučavajući učenje Ante Starčevića za nezavisnu Hrvatsku.

Kasnije, osnivanjem logora Jankapusta (1931.), bućevci održavaju vezu s logorom, donose u Hlebine i Podravinu propagandni materijal koji se tamo tiska te organiziraju hlebinske mladiće za odlazak na obuku za diverzante.

Nakon atentata u beogradskoj skupštini (20.VI. 1928.), kada su ubijeni hrvatski zastupnici Pavao Radić i Đuro Basariček te smrtno ranjen Stjepan Radić, dolazi do radikalizacije političkih snaga na hrvatskoj političkoj sceni, koje se sve više zalažu za nasilno rušenje Kraljevine SHS i uspostavu nezavisne države Hrvatske. U to vrijeme naglo jača Hrvatska stranka prava, i to njeno najradikalnije krilo, koje predvodi dr. Ante Pavelić, a prema ideologiji Čiste stranke prava, po uzoru na učenje dr. Josipa Franka. Sljedbenike ove političke struje u Hlebinama, a i šire, zovu "frankovci". Uzburkane političke prilike u Hrvatskoj kralj Aleksandar "smiruje" šestosiječanjskom diktaturom (6. I. 1929.), kada zabranjuje sve političke stranke, masovne skupove i sva javna okupljanja građana, te uvodi potpunu diktaturu. Zauzvrat tome frankovci osnivaju ustaški pokret, a njegov vođa dr. Ante Pavelić sa svojim bliskim suradnicima



Slika 2.
Ravnajući učitelj Mirko Dijanić, vođa hlebinskih mađarona



Slika 3.
Andro Gabaj, kao starješina Hrvatskog Sokola,
1928. godine

odlazi u inozemstvo; najprije u Austriju i Mađarsku, zatim u Bugarsku i Italiju. U Mađarskoj osniva logor za obuku hrvatskih diverzanata na Jankapusti, a kasnije i u Italiji na otočju Lipari. Svrha ovih logora je obuka hrvatskih ustanika u rukovanju oružjem i eksplozivom, a u cilju nasilnog rušenja Kraljevine Jugoslavije i uspostave države Hrvatske.

Tijekom 1929. neko vrijeme nakon Pavelićeva odlaska u inozemstvo, i u Hlebinama se osniva ogranak ustaškog pokreta u koji ulaze svi domaći frankovci, njih oko dvadeset. Ogranak je osnovan u kući frankovca Josipa Vidačeca u Dolnjem kraju (sada Ulica Krste Hegedušića kbr. 12), a za vođu ogranka izabran je Ivan Gabaj (Lukešin). Glavna aktivnost frankovaca usmjerena je prema logoru Jankapusta, u koji već 1931. odlaze i četvorica Hlebinčana, nekoliko mladića iz Đelekovca, Ferdinandovca, Koprivnice i još nekih podravskih mjesta. Većina njih došla je u logor iz sabirnog punkta u Hlebinama kojim rukovodi Ivan Gabaj u

suradnji s Ignacom Domitrovićem iz Ferdinandovca i Martinom Nemecom iz Koprivnice. O dolasku Hlebinčana na Jankapustu, Bogdan Krizman u knjizi Pavelić i ustaše (str. 104) piše, među ostalim, sljedeće: "Mađerić je, naime, 23. VIII 1931. ne htijući služiti u jugoslavenskoj vojsci, a nezadovoljan stanjem u Jugoslaviji, zajedno s Ivanom Mrazom, Dragutinom Sekiricom i Stjepanom Petrovićem prešao Dravu i emigrirao u Mađarsku u želji da se tamo priključe Paveliću i Perčecu. Dopraćeni preko Pečuha, u Budimpešti su se sastali na tamošnjoj policiji s Perčecom. Nakon nekoliko dana (govori Mađerić op.p.) došao je Perčec po nas - stoji doslovno u zapisniku policije - i onda smo s njime bez ikakve pratnje otišli vlakom do Nagy Kaniže, a odande do Janka pustare.

Mi smo bili prvi koji smo došli na tu pustaru, pa nam je Perčec odmah odredio svakom njegovu dužnost. Ja sam npr. imao brigu oko krava, pilića, piljenja drva, a drugi su krečili sobe i obavljali razne kućne poslove, dok ne stignu drugi. Ovo je trajalo nekih 5 do 6 dana, a onda je došao k nama kapetan Seletković Mijo i Marko Šimunović, za kojega znam da to nije njegovo pravo ime. Ovom prilikom izjavljujem da nam je Perčec u Budimpešti kazao kako se imamo nazivati. Ja sam se npr. nazivao Josipović, Mraz je bio Jakovac, Sekirica je bio Gjurić, a Petrović je bio Draganić".

I nakon ovih početnih priprema, i to baš Hlebinčana, kao prvih emigranata na Jankapusti, za Marijana Mađerića, Dragutina Sekiricu, Ivana Mraza i Stjepana Petrovića nastavljene su pripreme za obuku i u vojnim vještinama za buduće diverzante u čemu se najviše isticao Stjepan Petrović, postavši vođom jedne od uspješnijih diverzantskih grupa. Ubrzo nakon Hlebinčana u logor stižu i Đelekovčani. Obzirom da autor knjige Pavelić i ustaše dr. Bogdan Krizman ne navodi sudjelovanje



Slika 4.
 Kuća Josipa Vidačeca (Cmog) u kojoj je osnovan ogranak ustaškog pokreta u Hlebinama, u siječnju 1929. godine

Đelekovčana na Jankapusti, u obradi ove teme poslužio sam se kazivanjima starijih Đelekovčana, koji te događaje još uvijek relativno dobro pamte. Premda njihovi iskazi o jednim te istim događajima i ljudima nisu baš do kraja identični, za bolje rasvjetljavanje činjenica poslužio sam se knjigom Zvonimira Kulundžića Miškina iz 1968. g., te tako, nadam se, razjasnio događaje iz Đelekovečke bune u kojoj su kao buntovnici sudjelovali i kasniji diverzanti na Jankapusti. Naime, nastankom Kraljevine SHS, 1918., započinje i doba velikosrpske tiranije općenito nad hrvatskim narodom, pa onda tako i nad Đelekovčanima koji su zbog svoje hirovite prirode i istančanog osjećaja za pravdu bili izrazito buntovni. Porezi i nameti nove države prema Hrvatima bili su nekoliko puta veći nego prema drugim narodima u Kraljevini, pa ih hrvatski seljak nije bio u stanju podmirivati. Onim seljacima koji to nisu mogli srpske vlasti su nasilno oduzimale imovinu (stoku i inventar), a one izrazito buntovne žandari su još dobrano iskundačili, a često i pritvorili. Karakteristični primjeri nasilničkog ponašanja nove države SHS događali su se baš u Đelekovcu, pa su nezadovoljstvo i bunt Đelekovčana kulminirali do te mjere da se ni vojni obveznici nisu više odazivali pozivima radi služenja vojnog roka. Bunt za buntom prerastao je napokon i u oružanu pobunu koja je u narodu dobila ime Đelekovečka buna. Dogodilo se to 22. svibnja 1923. godine, kada su dvojica žandara nasilno sprovodila trojicu mladića, vezanih lancima na željezničku postaju Kotoriba, s namjerom da ih izruče vojnim vlastima pošto se nisu odazvali pozivima za vojsku. Svi zajedno, i bjegunci i žandari, vozili su se zaprežnim kolima koja su na kraju sela zaustavila petorica naoružanih Đelekovčana i od žandara tražila da oslobode bjegunce. Kako su žandari taj zahtjev odbili, došlo jer do međusobnog pušaranja u kojem su žandari izvukli kraći kraj. Obojica njih ubijena su na mjestu, u kolima, i to jednim hicem koji je ispalio Ivan Mihalec, zvani Lerica. Nakon tog događaja oslobođeni bjegunci i petorica pobunjenih Đelekovčana skupa s oružjem pobjegli su u Mađarsku. Boravili su tamo u svojim vinogradima i povremeno tajno dolazili u selo, opskrbili se potrepsinama, te se ponovno, preko Drave prebacili u Mađarsku. Tako je to trajalo sve do osnivanja logora na

Jankapusti 1931. kada se pobunjeni Đelekovići priključuju ustaškom pokretu i stavljaju na raspolaganje zapovjedniku logora Gustavu Perčecu.

Obuku za diverzante polaze: Ivan Mihalec, zvani Lerica, Stjepan Petrić, Franjo Rašan, Tomo Sabol te Ivan Varga, zvani Mijoček. Ostali su održavali vezu s logorom, radili na novačenju novih diverzanata, te donosili propagandni materijal s Jankapuste. Od poznatijih vezista iz Đelekovca bili su Josip Pavlič (kasnije ustaški tabornik NDH), zatim Stjepan Petak (kasnije sudionik partizanskog pokreta), te Stjepan Đurđina (zvani Đuranek) i Ivan Lončar. Đelekovići, kao diverzanti s Jankapuste napadaju pogranične žandare, postavljaju paklene strojeve po žandarmerijskim postajama u Kraljevini, te u međusobnim okršajima ubijaju i ranjavaju jugoslavenske žandare. Borbene akcije traju sve do pred kraj postojanja logora (do 1934.), kada su zbog "provale" jugoslavenske tajne policije, one znatno oslabile. U logor je ubačena špijunka Jelka Podgorelec, koja šalje policiji najsvježije informacije o stanju u logoru i planiranim akcijama, tako da su one već u samom početku osujećene. Sve je nazočniji neposluh diverzanata prema zapovjedniku Perčecu, koji im izriče oštre stegovne mjere, pa čak i smrtne kazne. Perčec nije nikako mogao shvatiti da Podgorelčeva, inače njegova ljubavnica, radi za jugoslavensku tajnu policiju, na što su ga diverzanti uporno upozoravali. Iz tih razloga oni napuštaju logor i bježe u inozemstvo dok se neki vraćaju u Jugoslaviju i javljaju mjesnim policijskim vlastima, tj. žandarima od kojih su ranije pobjegli. Napokon, saznajući o izdaji na Jankapusti, Pavelić raspušta taj logor, a Perčeca i Podgorelčevu daje pogubiti. Prilikom saslušanja pojedini bivši diverzanti pod batinama jugopolicije odaju tajne logora, te su tako otkriveni brojni suradnici Jankapuste, kako Hlebinčani, Novačkari, tako i Đelekovići od kojih su bili poznatiji Josip Pavlič, Stjepan Petak, Ivan Lončar i Stjepan Đurđina. Sva ova četvorica Đelekovića uhićena su i suđena na dugogodišnje zatvorske kazne, koje izdržavaju u Lepoglavi. U to se vrijeme (negdje od 1933. do 1939.) u lepoglavskom zatvoru nalazi i vođa jugoslavenskih komunista Josip Broz - Tito, koji u komunistički pokret nastoji uključiti što više političkih zatvorenika. U toj svojoj nakani uspijeva pridobiti Stjepana Petaka, koji zatim postaje jedan od prvih partizana u Đelekovcu. Njima kasnije priključuje i većinu svojih mještana, zbog čega je Đelekovec u vrijeme rata 1941.-1945. prozvan "Malom Moskvom". Pavlič, Lončar i Đurđina ostaju do kraja vjerni ustaškom pokretu, pa tako nekad bliski suradnici (napose Petak i Pavlič) postaju ideološki i krvni neprijatelji, predvođeni dvjema oprečnim totalitarnim ideologijama, komunističkom, odnosno fašističkom. Na žalost, nisu ova dvojica u to vrijeme bili i jedini zavađeni Hrvati. Takvih nesretnika Hrvata bilo je na stotine tisuća u građanskom ratu koji je nemilice bjesnio Hrvatskom i odnosio živote hrvatskih domoljuba, s jedne i druge zaraćene strane.

Kako je već rečeno, iz baze na Jankapusti izvođene su diverzije, najviše u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, usmjerene uglavnom na žandarmerijske postaje, policijske komesarijate te istaknutije jugoslavenske političare hrvatskog porijekla koji su vjerno služili velikosrpskom okupatoru.

Grupa diverzanata predvođena hlebinčanom Stjepanom Petrovićem podmetnula je u policijskom komesarijatu na željezničkoj postaji u Koprivnici eksplozivnu napravu od koje je usmrćen policijski agent Oskar (Josip) Kronest te ranjen policijski dužnosnik Milan

Stevanović. Dogodilo se to 30. srpnja 1933. Te godine uslijedilo je još nekoliko akcija s Jankapuste, i to 20. srpnja, kada je u blizini sela Đelekovca došlo do puškaranja diverzanta s pograničnom stražom, te tom prilikom teško ranjen jugoslavenski graničar Marko Đurić. Dne 24. kolovoza ubijen je bivši ministar i zastupnik Mirko Najdofer na svom imanju u Zlataru. Počinitelj ubojstva je diverzant s Jankapuste Josip Krobot. Nedugo zatim, 14. rujna, eksplodirao je pakleni stroj u graničnoj postaji Gola, bez žrtava, a 8. listopada eksplodirala su dva paklena stroja u blizini kolodvora u Zaprešiću, također bez žrtava. 9. XII. 1933. dvojica diverzanta s Jankapuste, Stjepan Petrović i Andrija Grediček dobivaju zadatak napasti žandarmerijsku patrolu između Ludbrega i Koprivnice, kojom prilikom je teže ranjen žandar Živko Gvozdrenović.

Ovo su samo neke akcije u kojima su sudjelovali diverzanti iz Hlebina i Đelekovca, a bilo ih je, naravno, i više. Jedna od delikatnijih bila je i ona u studenome 1933., kada je planiran atentat na bana Savske banovine Ivo Perovića u Zagrebu. U njoj je sudjelovao i Stjepan Petrović, međutim, zbog velikog rizika atentatori su izgubili samopouzdanje, te atentat nije uspio. Diverzanti su se teškom mukom vratili u bazu.

Treba još istaknuti da su u atentatu na Kralja Aleksandra, izvedenog 9. listopada 1934. godine u Marseillu, sudjelovali i diverzanti obučivani na Jankapusti. Među atentatorina bila su i dvojica Podravaca: Mijo Kralj iz Koprivnice i Ivan Rajić iz Koledinca.

Zbog sve veće opasnosti za jugoslavenski režim od akcija vođenih s Jankapuste, žandari iz postaja Hlebina, Drnja i Koprivnice sve više stežu obruč oko Hlebina kao jednog od stožera za prikupljanje novaka u logor. Zbog sumnje u vodeće frankovce žandari uhićuju njihovog vođu Ivana Gabaja, njegove pomoćnike Franju Tropšeka, Franju Mraza, Pavla Kolareka, Đuru Kanižanca i još neke te ih odvođe u istražni zatvor. Glavnog vođu Gabaja vode u Golu, na granicu s Mađarskom, te ga u insceniranom bijegu ubijaju 4. IV. 1933., mučki s leđa. Tajno ga pokopaju na mjesnom groblju u Goli, odakle je ekshumiran 29. rujna 1937. i pokopan na hlebinskom groblju uz sve počasti. Ovom velikom borcu za uspostavu nezavisne Hrvatske, Hlebinčani podižu spomenik, na kojemu piše:

“Ovaj spomen, dragi Ivo, podigle su ti Hlebine jer si pao, život dao za slobodu domovine”. Autor teksta je Franjo Gaži, ondašnji predsjednik HSS-a.

Gabajevu sprovodu pribivalo je veliko mnoštvo mještana Hlebina i ljudi iz drugih podravske sela, stranački prvaci HSS-a dr. Ivan Pernar i prof. Slavko Findrik, te dr. Branko Jelić, jedan od prvaka HSP-a. Franjo Tropšek, Franjo Mraz, Pavao Kolarek te još neki frankovci osuđeni su zbog veze s logorom Jankapusta i na višegodišnje kazne zatvora. Nakon ubojstva Ivana Gabaja, u selu dugo vremena vlada policijski sat. Zabranjeni su svi masovni skupovi, dok su kuće frankovaca strogo nadzirane, s čestim žandarskim upadima radi potrage za oružjem i propagandnim materijalom. Frankovci i drugi državotvorni Hlebinčani pozivani su bez prestanka u policijsku stanicu radi saslušanja, pojedinačno i skupno. Žandari uhićuju oveću grupu frankovaca, vežu ih žicom te tjeraju kroz selo na očigled mještana u koprivnički istražni zatvor, kako bi zastrašili mještane Hlebina da više nikada ni ne pomisle na Jankapustu.

Umjesto pokojnog Ivana Gabaja na čelo hlebinskih frankovaca dolazi Franjo Tropšek. Bez



Slika 5.
Vječno počivalište hlebinskih frankovačkih prvaka palih za Hrvatsku; Ivana Gabaja, Franje Tropšeka i Franje Mraza, na mjesnom groblju u Hlebinama

loženja dogodila se u ljetu 1935. na vrtnoj zabavi u dvorištu Pavla Gažija (Jandrinog) kada su u jednoj žandarskoj intervenciji žandarima oduzete puške. Razoružali su ih Franjo Tropšek i Mijo Pakasin (Miškina) i tek im na njihovu molbu vratili oružje. Posramljeni žandari otišli su pognutih glava i praznih pušaka, jer im je streljivo vraćeno tek sutradan. Takvo stanje, više rata nego mira, trajalo je sve do pred rat, kada se politički događaji u Hlebinama i diljem Hrvatske vrtoglavo odvijaju, a političke i policijske vlasti nisu ih više u stanju kontrolirati.

POSLEDNJI POKUŠAJ SPAŠAVANJA JUGOSLAVIJE

U posljednjim godinama Kraljevine jugoslavenske vlasti dopuštaju provedbu parlamentarnih izbora ne bi li time smirile tada već usijane hrvatske mase. Prvi takvi izbori, po ukidanju diktature, održani su 5. svibnja 1935., u vrijeme vlade predsjednika Bogoljuba Jevtića. Kandidat udružene opozicije za koprivničko izbornu područje, na listi dr. Vladka Mačeka bio je Mihovil Pavlek - Miškina.

Rezultati izbora su ovakvi: lista Bogoljuba Jevtića na razini Kraljevine dobila je 60 posto glasova, lista dr. Mačeka 38 posto, lista Dimitrija Ljotića 1 posto, te lista Bože Maksimovića također 1 posto. Ti izborni rezultati od strane (srpskog) vladajućeg bloka bili su uveliko "dorađeni" na štetu udružene opozicije, pa je političko stanje u zemlji, napose u Hrvatskoj bilo još mučnije nego prije njih. Zastupnici opozicije, zbog namještenih izbornih rezultata, više ne pribivaju sjednicama u beogradskoj skupštini. I u Hlebinama je oko petnaestak birača (jevtićevaca) glasovalo za vladinu listu. Na njihovim su kućama nakon izbora frankovci crtali lijesove (rake) s križevima, što je značilo da će im uskoro doći kraj, kao i Jugoslaviji za koju su glasovali.

obzira na zastrašivanja mještana od strane jugoslavenskih žandara, Tropšek organizira noćne napade na žandarmerijsku stanicu i žandare prilikom noćnog patroliranja. Glavno oružje ustanika su kamenje i drvene motke koje su na jednom kraju imale željezne matice, tzv. mutere. Dolazi i do otvorenih sukoba, pa žandari noću prestaju patrolirati. Patroliraju uglavnom danju, a noću Hlebinama vlada državotvorna mladež, pjeva hrvatske pjesme, koje su inače vlasti zabranile. Kulminacija svehrvatskog raspo-

Na sam dan izbora pristaše Jevtića izašli su na biračka mjesta već u ranim jutarnjim satima, među prvima, šuljajući se do njih preko vrtova da ne bi bili otkriveni od državotvornih frankovaca, koji su na njih budno motrili.

Drugi parlamentarni izbori, nakon diktature (1929. - 1935.), održani su 11. prosinca 1938., za vrijeme predsjednika vlade Milana Stojadinovića. Opet je, kao i na prethodnim izborima, zbog namještanja rezultata "pobijedila" vladina lista s 54 posto glasova, a lista udružene opozicije na čelu s dr. Mačekom dobiva 41 posto. Ostale provladine liste, uglavnom iz Srbije, dobivaju 5 posto glasova. Krivotvorenjem izbornih zapisnika udruženoj opoziciji ukradeno je oko 10 posto glasova. Da nije bilo izborne krađe, udružena opozicija bila bi apsolutni pobjednik.

Što se naših, podravskih, prilika tiče, na ovim je izborima kandidat udružene opozicije Mihovil Pavlek dobio 89 posto glasova, a vladina lista 11 posto. Ovi se podaci odnose na izborne općine Koprivnicu (s Koprivničkim Bregima), Ždalu, Drnje, Đelekovec, Golu, Hlebine, Koprivnički Ivanec, Legrad, Novigrad, Peteranec i Sokolovac.

U općini Hlebine za listu Mihovila Pavleka glasovala su 752, a za vladinu listu samo 2 birača. Izbornu komisiju sačinjavali su: Dragutin Volf, predsjednik, te članovi Stjepan Posavec, Franjo Gabaj, Franjo Gaži i Đuro Kemić. Pobjedničko izborno slavlje udružene opozicije održano je u kući Đure Kemića, gdje su se uz gulaš jele i domaće kobasice i pilo dalmatinsko crno vino iz Vodica, stiglo posredstvom slikara naivca Ive Čaće, kao zamjena za podravsku pšenicu.

Ni nakon ovih izbora politička se situacija u Hrvatskoj nije nimalo poboljšala. Velikosrpska vladajuća oligarhija zbog izborne "pobjede", ne želi promjene. I dalje guši političke i nacionalne slobode Hrvata, zbog čega su i reakcije hrvatskog puka žešće. Situacija se iz dana u dan pogoršava, a Europa i čitav svijet nezadrživo klizi prema svjetskom sukobu. Kraljevina Jugoslavija pod pritiskom suprotstavljenih svjetskih sila te unutarnjih nacionalnih i socijalnih previranja sve je bliže konačnom raspadu. Srušena je za samo nekoliko dana, čemu su značajan doprinos dali i državotvorni Hrvati iz Hlebina.

USPOSTAVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE I NJEZINO FUNKCIONIRANJE U HLEBINAMA

Nakon raspada Kraljevine Jugoslavije hrvatski vojskovođa Slavko Kvaternik proglašava u Zagrebu 10. travnja 1941. uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, a 15. travnja poglavnik NDH dr. Ante Pavelić s oko 500 ustaša iz Italije stiže u Zagreb. Pavelić imenuje prvu hrvatsku vladu u koju ulazi on, kao Poglavnik i predsjednik vlade, zatim Osman Kulenović kao potpredsjednik. Glavnim zapovjednikom hrvatske vojske (vojskovođom) imenovan je Slavko Kvaternik, ministrom pravosuđa Mirko Puk, ministrom unutarnjih poslova dr. Andrija Artuković, ministrom zdravstva dr. Ivan Petrić, ministrom gospodarstva dr. Lovro Sušić, ministrom prosvjete i bogoštovlja dr. Mile Budak, ministrom šuma i poljoprivrede Ivica Frković, ministrom u vladi dr. Jozo Dumančić te ministrom pravosuđa dr. Milovan Žanić. NDH priz-

naju Mađarska, Bugarska, Slovačka, Rumunjska, Španjolska, Kina, Danska, Finska, Mandžurija te Njemačka, Italija i Japan. Vatikan "de jure" ne priznaje Hrvatsku, ali šalje u Zagreb svog izaslanika.

Ustaška vlast u novoj državi ustrojena je po vojnom principu, a organi vlasti sastojali su se od: zbirova, kao najmanjih upravnih jedinica u selima koja nisu imala status općine; zatim tabora, kao upravnih jedinica na području jedne općine; logora, kao skupa svih tabora na području jednog kotara, stožera, kao skupa svih logora na području jedne župe, te Glavnog ustaškog stana kao organa uprave svih državnčkih poslova u NDH.

Na čelu zbira je zbirnik, na čelu tabora tabornik, na čelu logora logornik, na čelu stožera stožernik, a na čelu Glavnog stana poglavnik.

Prvi dan NDH, 10. IV. 1941. u Hlebinama je svečano obilježen zvonjavom crkvenih zvona i Svetom misom zahvalnicom - Te Deum (Tebe Boga hvalimo), koju je služio mjesni župnik Josip Švajhler. Crkva je bila puna ljudi, većinom mladeži, koju su za tu prigodu posebno organizirali općinski tabornik Andro Kokor i tada glavni dužnosnik ustaške vlasti u Hlebinama Franjo Tropšek.

U školskoj spomenici na prvi dan NDH učitelj Josip Trnski zapisao je: "Dan 10. travnja 1941. godine je najznamenitiji dan u novijoj povijesti hrvatskog naroda, jer je taj dan Hrvatska proglašena slobodnom i nezavisnom državom, pod nazivom NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA, na čelu s državnim poglavnikom dr. Antom Pavelićem".

Hlebine s Gabajevom Gredom, kao tadašnja općina, imaju svog načelnika kao predstavnika civilne vlasti i tabornika kao predstavnika vojne vlasti. Oni su bili zaduženi za funkcioniranje i promidžbu nove vlasti u novoj državi, koju su provodili širenjem ustaške ideologije, napose kod mladeži. Ustaška mladež bila je u Hlebinama organizirana u tri dobne skupine, i to: Starčevićeva mladež, kao najstarija dob, Ustaški junak, kao srednja dob, te Ustaška uzdanica kao najmlađa dob. Članovi mladeži, starije i srednje dobi, obučavaju se u izvođenju vojnih vježbi, a noću čuvaju žitna polja od moguće četničke paleži. Naime, odmah po proglašenju NDH po pravoslavnim selima Bilogore formiraju se naoružani četnički odredi, koji ubrzo, po nagovoru hlebinskih komunista, prelaze na partizansku stranu. U prvim danima NDH ustaška vlast u Hlebinama bavi se i hvatanjem zaostalih žandara raspale Jugoslavije. Tako je podalje od Gole uhvaćen zloglasni žandar Božo Ljubešić, ubojica vođe hlebinskih frankovaca Ivana Gabaja. Božo je doveden u Hlebine na Vidovo 1941., gdje ga je dočekalo ozlojeđeno mnoštvo mještana, tražeći za njega smrtnu kaznu, koja je izvršena na granici kod Gole, točno na mjestu gdje je prije osam godina ubijen Ivan Gabaj. U "čišćenju" granice od jugoslavenskih žandara između Gole i Gotalova, 1. lipnja 1941. poginuli su ustaše Stanko Pihač iz Sigeca, te Franjo Mraz (Mraskov) iz Hlebina; da li nesretnim slučajem ili u žandarskoj zasjedi, ili pak nekako drukčije nikad nije sasvim razriješeno.

Nakon početnog zanosa i svehlebinskog oduševljenja, što je napokon uskrsila država Hrvatska, sukobi u Hlebinama se nastavljaju, ali sada između hlebinskih komunista, odnosno budućih partizana, i nove ustaške vlasti. Nadahnuti prije svega proleterskim internacionalizmom, parolom o bratstvu i jedinstvu jugoslavenskih naroda, besklasnim društvom a nešto kasnije i antifašizmom, vodstvo domaćih komunista provodi vrlo uporno partijsku lin-

iju u skladu s programom KPJ, koji je ujedno usmjeren i na nasilno rušenje novostvorene države NDH. Tako već potkraj studenoga 1941. hlebinski komunisti na čelu s Franjom Mrazom (Štefokovim), a u suradnji s grupom istomišljenika s Bilogore organiziraju napad na skladište oružja smještenog u općinskoj zgradi u Novigradu. Napad je uspio i komunisti odnose sve oružje i streljivo te ga smještaju u tajna skrovišta na Bilogori. Nakon te akcije uhićena je većina aktera, a među njima i Hlebinčani te članovi njihovih obitelji. Kako je Mraz ustaškim čuvarima nakon uhićenja uspio pobjeći još prije akcije u Novigradu, za odmazdu su u logor Stara Gradiška odvedene njegova supruga i majka. Supruga je kasnije puštena, dok je majka Mara Mraz, u logoru, ni kriva ni dužna, ostala zauvijek.

Temeljem tih događaja mlada je država Hrvatska u Hlebinama, već u početku svog postojanja upala u goleme neprilike, koje je dijelom i sama prouzročila. Tako već koncem lipnja 1941. ustaške vlasti deportiraju u logor Jasenovac i Staru Gradišku domaće Cigane (Rome) koji su desetljećima živjeli u svojim kolonijama na kraju Hlebina i u Gabajevoj Gredi, uz Staru Dravu, području zvanom Plandišće. Ta je deportacija u hlebinskoj javnosti izazvala pravi šok i to kod većine mještana, a također i nekih domaćih ustaša.

Točan broj ovih stradalnika nije poznat, a računa se da ih je bilo oko osamdeset. Bijegom su se uspjela spasiti trojica njih, dok su ostali pogubljeni u logorima. Tužna je bila povorka nesretnih Roma, koju je na željezničku stanicu Novigrad predvodio Ivana Oršoš, svirajući na svojoj violini posljednju cigansku elegiju, a ostali, idući za njim, plakali pjevajući. Povorku je pratilo pet ustaških oružnika s puškama na gotovs, od kojih su kasnije trojica (1943.) prešla u partizane i tako ostali nekažnjeni za svoj zločin nad Romima. Ostala dvojica, koja su u ustašama ostala do kraja, likvidirana su od partizana; jedan u borbi, a drugi je nakon rata osuđen na smrt od prijekog suda u Bjelovaru. Da su kojim slučajem i oni prišli partizanima i tako završili na strani pobjednika zločin nad Romima bio bi im oprostjen.

Ustaška vlast u Hlebinama, od njezinog početka, 10. IV. 1941., s manjim prekidima obnašala se sve do 7. studenoga 1943., kada partizani zauzimaju Koprivnicu i Podravinu, pa tako dolaze i u Hlebine. Kapitulacijom Italije ojačale su njihove postrojbe i prerasle u moderno naoružanu vojsku (zvanu NOV), osposobljenu i za veće vojne pothvate. Znatno prije "službenog" dolaska, počevši od travnja 1943. partizanski su vođe pripremali teren, te u kolovozu iste godine osnovali svoj NOO, pa su dolaskom u Hlebine imali već formiranu vlast.

Evo što je u spomenici škole učitelj Josip Trnski o pojavi partizana na hlebinskom području zapisao: "U ovoj su se godini prvi put u okolici sela pojavili partizani. Tako su u noći od 17. na 18. travnja 1943. na samu Cvjetnu nedjelju poslije pola noći provalili kroz kuhinjski prozor od ulice... u učiteljski stan. Mjesni učitelj Josip Trnski bio je u krevetu dok su partizani ušli u kuću. Tražili su najprije sliku državnog poglavara Poglavnika, a jer istu nisu našli na zidu u učiteljskom stanu, zatražili su ključeve od podruma. Ušavši u podrum prolili su vino iz jednog malog lagvića koje je mjesni ustaški zbir kupio za tobožnju priredbu na Spasovo ili Antunovo. Ostavivši školski podrum, odoše u učionu škole te razbiše staklo na slici Poglavnika. Sliku rastrgaše, a također i školsko učilo - kartu, s državnim grbom i zastavama". (Citat je uzet iz spomenice Područne škole Gabajeva Greda).

Padom Koprivnice, 7. XI. 1943. i u Hlebinama se uspostavlja partizanska vlast, uglavnom od domaćih partizana. Nova vlast propagira svoju, komunističku ideologiju, obećava mještanima jednakost, ravnopravnost i slobodu. Seljaci će u partizanskoj državi biti oslobođeni plaćanja poreza i raznih nameta, nestat će siromašni, ali i bogati, neće biti eksploatiranih jer će nestati i eksploatatori; bile su patrola nove vlasti u koje je malo tko od Hlebinčana vjerovao, osim onih lakomislenih. Jedan broj mješšana partizani su uspjeli pridobiti, ne samo zbog primamljivih obećanja nego i zbog toga što su pojedinci već od prije bili u sukobu s ustaškim vlastima, pa im se sada pružila prilika da se partizanima i fizički pridruže, te na taj način oslobode pogibelji od domaćih ustaša. U svoje borbene postrojbe partizani uključuju i petnaestak hlebinskih mladića, koji drže stražu na istaknutijim punktovima u selu. Međutim, oni nastoje u svoje redove uključiti i desetak domobrana, koji su se u vrijeme njihova dolaska u Hlebine zatekli na dopustu. Kao iskusni vojnici i ratnici, domobrani su itekako bili zanimljivi partizanima, no oni kao regularni pripadnici hrvatske vojske nisu htjeli prići suprotnoj vojsci, i to još onoj koja se ponovno bori za nekakvu novu Jugoslaviju, k tome još i komunističku. Naime, većina hlebinske mladeži još 1938., po izdanju Miškinine brošure "Zašto hrvatski seljak nije komunist" tu je brošuru proučila i njezinog se sadržaja pridržavala. Miškinina poruka je bila da hrvatski seljak s komunizmom nema ama baš ništa zajedničkog. Pored toga hlebinski su se domobrani još za Kraljevine Jugoslavije iskušali u sukobima sa žandarima u cilju njezinog rušenja, pa im nije nikako išlo u glavu da bi se sada borili za ponovnu uspostavu te države. Zbog neprestanih pritisaka partizana, pa i prijetnji silom, hlebinski su domobrani odlučili svrgnuti partizansku vlast u selu, na način da najprije razoružaju njihovu postrojbu, a nakon toga da ih sve potjeraju na Bilogoru. U tom naumu bili su donekle ohrabreni i razvojem trenutnog stanja na ratištu. Jer, u to vrijeme njemačko-ustaško zapovjedništvo nastoji po svaku cijenu ovladati strateški važnom komunikacijom Zagreb - Koprivnica - Gyekenyés, te stoga poduzima ofenzivu širokih razmjera. Početkom siječnja 1944. iz pravca Zagreba prema Varaždinu i Ludbregu ustaško-njemačke postrojbe nezadrživo napreduju prema Koprivnici, potiskujući partizanske jedinice na Kalnik i Bilogoru. Slušajući te ohrabrujuće vijesti o napredovanju hrvatske vojske preko (tajnog) radija, hlebinski domobrani dne 18. siječnja 1944. upadaju u partizansku bazu zvanu Straža, na mjestu današnje Galerije, i uspijevaju razoružati nekoliko partizana. Ali zbog njihove nedovoljne odlučnosti partizani prelaze u protuakciju i vraćaju oteto oružje. Goloruki domobrani bježe iz partizanske baze prema selu Komatnici, partizani ih prate uz pucjavu, pri čemu su ubili domobrana Franju Mihocija - Blagusovog. Ostali su uspjeli pobjeći i sakriti se po šibicama uz Dravu, a najbolje se od njih snašao Vinko Erdelji preplivavši ledenu Dravu i sklonivši se kod Leona Zlatara, ustaškog prvaka Prekodravlja.

Nakon neuspjele pobune neki su se ustanici sami predali partizanima, dok su ostali uhićeni te svi odvedeni u koprivnički istražni zatvor. Odmah s njima i nešto iza njih odvedeni su i još neki Hlebinčani, njih oko trideset, vezani žicom, dva i dva. Isljednička tortura zatvorenika, pogotovo prvookrivljenih domobrana, bila je stravična. Tučeni su željeznim šipkama, peglani užarenim glačalima, stezani tankom špagom oko ruke sve dok im nije puknula koža i potekla krv. Po tijelu su imali otvorene rane od užarenih glačala, te polomljena

rebra od udaraca željeznim šipka-
ma. Nakon zauzimanja Koprivnice
od Bobanove Crne legije 9. veljače
1944. hlebinski su zatočnici
oslobođeni i pušteni kućama, dok
su prvookrivljene domobrane par-
tizani uspjeli odvesti u Borovljane i
tamo ih 10. veljače 1944. zvjerski
poubijali. Dan ranije u
koprivničkom zatvoru ubijena su
dvojica Hlebinčana, a u Borovljane
su odvedena devetorica, vezani
jedan za drugoga užetom. Svi su
poubijani sjekirama, oštricom u
zatiljak i zatim bačeni u jednu
vododerinu u šumi zvanoj Bokalov



Slika 6.

*Ekshumirani Hlebinčani pobijeni od partizana kao hrvatski
domobrani u Borovljanima, 10. veljače 1944. godine*

jarak, te zatrpani tankim slojem zemlje. Ekshumirani su tek 31. ožujka, te pokopani 2. travnja 1944. na hlebinskom groblju u istom redu, jedan do drugoga. Tu počivaju: Ivan Cerovčec, Pavao Gaži, Franjo Pavša, Antun Šemper, Zlatko Belec, Đukica Belec, Franjo Premec, Stjepan Maljak i Stjepan Štrfiček. Nešto dalje od ove zajedničke grobnice, pojedinačno, svaki u svom grobu počivaju Franjo Mustafa i Pavao Kolarek, iz iste skupine stradalnika, ubijeni dan ranije.

Osim ovih hrvatskih mučenika ubijenih za partizanske vladavine u Hlebinama, neposredno prije njihova dolaska 19. listopada 1943. ubijen je i Franjo Tropšek, čelni čovjek hlebinskih frankovaca, postavljen na tu dužnost nakon smrti bivšeg vođe Ivana Gabaja. Tropšeka je tog jesenskog dana presrela partizanska trojka (Vinković-Bogadi-Grgičin) oko stotinu metara od Hlebina u pravcu Sigeca. Glavni cilj partizana bio je uhićenje Tropšeka i nasilno odvođenje u partizane. Naime, oni su Tropšeku i ranije nudili dobrovoljni prijelaz, što je on odlučno odbio s napomenom da se ne želi boriti ni za kakvu Jugoslaviju, protiv koje je ustao još 1929.

Partizanima je stoga jedino preostalo da Tropšeka prisilno dovedu i tako ga stave pred gotov čin, a javnosti prikažu kao da je došao dragovoljno. Ali u tome nisu uspjeli. Tropšeka su uhvatili, ali mrtva. U međusobnom obračunu on je uspio ubiti jednog partizana, i to upravo svog ubojicu. Takav slučaj moguć je samo u filmu, tj. da protivnici istovremeno, u djeliću sekunde povuku obarače i ustrijele jedan drugoga. Tropšekova smrt primljena je s gorčinom kod većine hlebinskih partizana, pogotovo njihovog vodstva, jer je on zaštitio pojedine partizanske obitelji od pogibelji koja im je prijetila od ekstremnih ustaša, a također spasio od sigurne smrti nekoliko logoraša u logoru Danica, već 1941.

Redosljed na hlebinskom groblju, kako su pokopani hlebinski državotvorci pred rat i u samom ratu je slučajna, za razliku od domobrana koji su masovno pobijeni i pokopani zajedno jedan do drugoga u travnju 1944. Ova slučajnost ima i kao neko pravilo u tome što su

trojica hlebinskih državotvoraca pokopana u istom redu, jedan do drugoga, iako poginuli u različito vrijeme. Tako su pokopani Ivan Gabaj, prvi vođa frankovaca, Franjo Mraz (Mraskov) leži s njegove desne strane, jedan od njegovih glavnih suradnika, poginuo nakon proglašenja NDH u lipnju 1941., dok s Gabajeve lijeve strane leži Franjo Tropšek, prvi Gabajev pomoćnik i njegov nasljednik, ubijen od partizana 1943. godine. Premda je redosljed pokopa ove trojice hlebinskih frankovaca, koji su svoje živote dali za nezavisnu Hrvatsku sasvim slučajan, ipak budi sumnju nije li ih zla sudbina namjerno tako poredala.

Zauzimanjem Koprivnice i Podravine od strane Crne legije dopukovnika Rafaela Bobana 9. veljače 1944., uspostavlja se ponovno ustaška vlast i u Hlebinama. Iste godine, u travnju mjesecu, Boban dolazi i u Hlebine te mještanima drži govor ispred mjesne crkve. Govor je bio kratak i sažet, prijeteći za partizane i njihove suradnike. Iako u Bobanovo vrijeme, sve do kraja rata, partizani u Hlebinama nisu bili (stalno) nazočni, nisu bili ni daleko.

Smješteni na Bilogori, često su noću upadali u selo i tako zagorčavali život domaćoj ustaškoj miliciji. Brojniji, uvježbaniji i bolje naoružani od milicije, partizani se većinom uspijevaju probiti u selo, uzeti ratni plijen i na vrijeme se povući. U tim prepadima najviše stradavaju civili s jedne i druge zaraćene strane, nad kojima se one okrutno osvećuju.

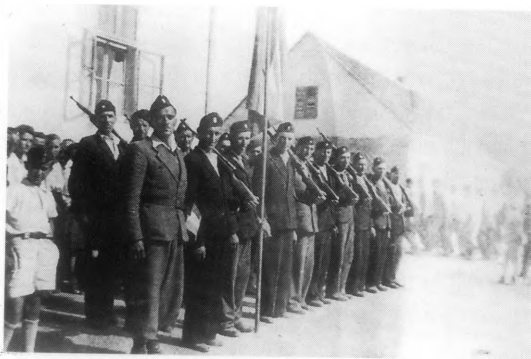
Od značajnijih borbenih akcija partizani su 22. veljače 1944. napali kuću Đure Capare s namjerom da otmu dio oružja koje je on dopremio svojom zapregom za hlebinsku miliciju i da ga kazne što je taj posao zdušno obavio. U toj akciji poginuo je domaćin Đuro (živ zapaljen u svom dvorištu), zatim njegova susjeda Roza Gaži, te Florijan Sobočanec iz Jeduševca, koje su partizani, ni krive ni dužne, likvidirali iz osвете što su u toj akciji poginula njihova dva suborca: jedan u Caparinom dvorištu, a drugi ispred susjedove kuće. Tijekom borbe partizani su zapalili i Caparinu kuću, misleći da u njoj ima puno više oružja i branitelja. Iste noći napadaju i kuću Jakoba Grgaca, u namjeri da uhite njegova zeta Franju Popca, koji im je prethodno pobjegao, iako je bio vezan žicom. U toj akciji poginuo je domaćin Jakob Grgac, a (navodno) i ranjen jedan partizanski zapovjednik - komandir.

Druga značajnija akcija izvedena od partizana bio je napad na školu, koja je inače bila stožer domaće ustaške milicije. Dogodilo se to u noći 11. na 12. listopada 1944., kada je partizanska prethodnica III. banijske divizije "čistila" teren kroz Hlebine radi neometanog prolaza njezinih glavnih snaga za napad na Koprivnicu. Domaća milicija dobro se utvrdila u školskoj zgradi u središtu sela i na veliko iznenađenje partizana usporila njihovo nadiranje prema Koprivnici. Zgradu je branilo pedesetak domaćih milicionara i nekoliko "stranaca" kojima je zapovijedao Stjepan Gal. Opsada milicijskog stožera trajala je cijelu noć, no partizani ga nikako nisu mogli osvojiti, premda su pred jutro upotrijebili i teško naoružanje. Kako ni ono nije pomoglo, zapalili su zgradu, no vatra je znatnije zahvatila samo prizemni dio zgrade. Branitelji su se tada povukli na prvi kat te odande pružali napadačima još žešći otpor. Uvidjevši da je neće osvojiti, partizani su pred jutro prekinuli opsadu zgrade i povukli se, čemu je pripomoglo i pristiglo pojačanje jedne ustaške satnije iz Koprivnice. Na strani branitelja poginuo je domaći milicioner Ivan Kaličanec, a na strani napadača gubici su bili znatno veći: navodno 25 mrtvih i teže ranjenih partizana. No, slijedećeg su dana (13. X.) partizanske snage počele jače i brojnije nadirati kroz Hlebine, pa su se hlebinski milicionari

povukli u Prekodravlje, gdje su ostali za cijelo vrijeme napada na Koprivnicu. Vratili su se tek nakon što su partizanske postrojbe pod Koprivnicom poražene.

U vezi s napadom na Hlebine, u Podravskom zborniku izdanom 1984. iznesena je vrlo gruba neistina o gubicima hlebinske milicije, što ovaj puta želim demantirati. Naime, autor članka Savo Velagić pod naslovom "Ratne operacije u Podravini", na stranici 44 piše: "Ni poslije ovih gubitaka skupina milicionara u Hlebinama nije odustala

od aktivnosti. Ponovno je ojačala na oko četrdeset članova i od ustaša dobila oružje. Zbog toga je na zahtjev Kotarskog komiteta KPH Koprivnica, štab Desetog korpusa NOVJ naredio Trećoj banijskoj NO brigadi da ih likvidira noću 11. na 12. listopada 1944. godine. Brigada je ondje trebala postaviti zasjedu prema Koprivnici u vezi s napadom na uporište u Novigradu. Razumije se, zasjeda ne bi mogla obaviti zadatak, ako bi joj zaleđe bilo ugroženo pa je i to bio razlog za likvidaciju. Brigada ih je opkolila 11. listopada u 23 sata i pozvala na predaju, ali su oni to odbili, očekujući pomoć iz Koprivnice koju im je obećalo ustaško zapovjedništvo. Zabarikadirali su se ponovno u osnovnoj školi i pružili otpor. Da se ne bi dangubilo i izlagalo vojsku mogućim gubicima, štab brigade naredio je da se škola zapali. U POŽARU SU IZGORJELI SVI MILICIONARI I ORUŽJE. ZALIHE MUNICIJE I BOMBI SU EKSPLODIRALE. TIME JE LIKVIDIRANA JEDNA OD NAJAGILNIJIH SKUPINA BIJELE GARDE NA KOPRIVNIČKOM KOTARU, A MOŽDA I PODRAVINI". Ovim tekstom autor članka u Zborniku 84. potpuno lažno prikazuje likvidaciju SVIH milicionara u požaru, koji su partizani zaista podmetnuli. Tom je prilikom poginuo samo JEDAN milicionar na ulaznim vratima škole i to od puščanog zrna. Inače, svi ostali milicionari su preživjeli napad i umrli prirodnom smrću ili poginuli u naknadnim borbama. Njih trojica još su i danas živi. Narod veli da su "u laži kratke noge", pa je, eto, makar sada njihov autor otkriven. Ako je imalo moralan, bit će mu, možda, neugodno. S obzirom na to da u članku "Ratne operacije u Podravini" ima još ovakih "bisera", napose o likvidaciji ustaša PTS-a u borbama između Delova i Hlebina, 12. listopada 1944., gdje se utrostručuje broj poginulih, te upetorostručuje uništena i zarobljena vojna oprema od strane partizana, dovoljno je radi demantija iznesenih neistina navesti primjer da je umjesto 150 poginulih ustaša (str. 45), stvarno poginulo 56 i to teških ranjenika koji nisu mogli pobjeći. Oni su zapravo poklani još u kamionima, te s njih skinuta odjeća i obuća i tako goli pokopani u masovnoj grobnici na pravoslavnom groblju u Delovima. O tome svjedoči spomenik ispred delovske kapelice, podignut ovim hrvatskim vojnicima 15. X. 1995. U spomenutom članku ima još po koja neistina, međutim



Slika 7.
Hlebinska ustaška milicija postrojena u očekivanju dolaska Poglavnika u Hlebine, 13. lipnja 1944. godine

oduzelo bi previše prostora da se one u svakom detalju opovrgavaju. Za početak je dovoljno i ovo već izneseno, iz čega je vidljivo da se Velagićeva ratna mašta razbukala do fantastičnih brojki, i tko zna bi li uopće stala da mu nije ponestalo "mastila".

Kako je već prethodno rečeno, u sukobima između hlebinskih ustaša i partizana najviše su stradali civili, simpatizeri jedne, odnosno druge strane. Zbog napada na kuće ustaških simpatizera uslijedila je odmazda nad partizanskim simpatizerima i njihovim bližnjim rođacima koji su ostali u selu. Tako u školskoj spomenici učitelj Josip Trnski o tome zapisuje sljedeće: "Pojedini pak ljudi koji su kao ustaše bili uvršteni u hrvatsku narodnu obranu, miliciju, vršili su umorstva. Tako su opet dvojica Hlebinčana i jedan čovjek iz Gabajeve Grede bili umoreni. Mrtva tjelesa pokopana su na mjesnom groblju u Hlebinama. Iz našeg sela ubijen je Đuro Babić, ratar, otac šestoro djece, koja su ostala sama s majkom na malom posjedu blizu rijeke Drave". Suprotstavljene strane sve češće se međusobno obračunavaju preko neležnih civila, pa je tako 26. veljače 1944. ubijena u svojoj kući Elizabeta Gaži, majka čiji su sinovi bili u partizanima, a 4. studenoga iste godine na kućnom pragu je ubijena Monika Mraz, majka, čiji je jedan sin bio u ustašama, a drugi u domobranima. Ovakvih umorstava civila s jedne i druge strane bilo je nekoliko, previše za njih, što dokazuje da je rat 1941.-1945. bio građanski, bratoubilački, a nikako oslobodilački, barem ne što se Hlebina tiče.

HLEBINSKI USTAŠE, DOMOBRANI I PARTIZANI

Ustaše su, općenito, pripadnici hrvatske revolucionarne organizacije ustaškog pokreta te pripadnici ustaške vojnice kao vojne formacije NDH. Sam naziv "ustaše" odabrao je vođa ustaškog pokreta dr. Ante Pavelić uoči njegovog osnivanja 1929., a ime potječe još za okupacije Bosne od strane Austrougarske 1878. godine. Bošnjačka ustanička vojska, koja se žestoko oduprla austrougarskoj vojnoj sili, nazvala se "ustaška vojska", a njezini borci "ustaše".

Kod mjesta Borci, kraj Jezera, nedaleko od Jajca, bošnjački ustaše zaustavili su austrougarsko nadiranje i njezinoj vojsci nanijeli teške gubitke. Velike gubitke imala je, dakako, i bošnjačka vojska, te je jedan od njezinih ranjenih vojnika ispjevao sljedeću pjesmu:

*"U ranama na Borcima, leži ranjenik.
Ne plaši ga grom pušaka ni topova rik.
Puška puca, a top riče,
Barut miriše,
A ustaša na Borcima
Mirno izdiše".*

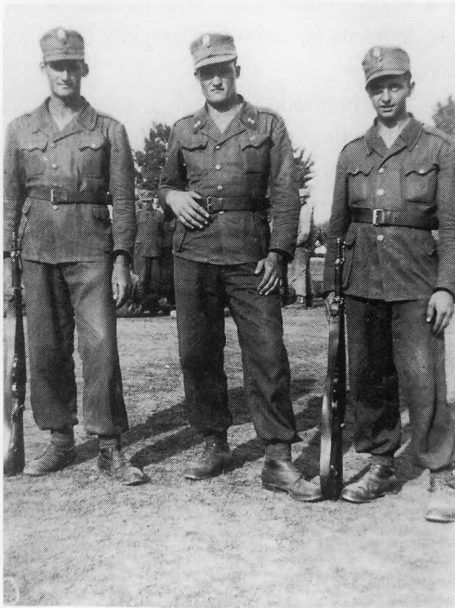
Bošnjačka vojska bila je pretežito sastavljena od muslimanskih boraca, no među njima bilo je i Hrvata te pripadnika ostalih nacionalnosti. Ova je pjesma u vrijeme NDH preuređena u ustašku koračnicu.

Kad je o hlebinskim ustašama riječ, oni svoje porijeklo vuku pretežito iz pravaških obitelji,

i to radikalnog frankovačkog krila, čije vodstvo 1929. preuzima dr. Ante Pavelić. Pavelić radikalizira Stranku prava do ekstremizma, jer se samo na taj način bilo moguće oduprijeti velikosrpskom nasrtaju na hrvatske ljude i krajeve.

Između ostalih borbenih aktivnosti o kojima smo prethodno govorili, ustaše s logora Lipari u Italiji organiziraju i vrše atentat na kralja Aleksandra, kojim se obezglavljuje srpstvo, a ujedno se i osvećuje Radić. Svojom višegodišnjom borbom u zemlji i inozemstvu ustaški pokret uspijeva uspostaviti državu Hrvatsku kao višestoljetnu želju goleme većine hrvatskog naroda. No, vratimo se ponovno hlebinskim ustašama. Neposredno nakon formiranja ustaškog pokreta, u Hlebinama se iste godine (1929.) formira njegov ogranak s oko dvadesetak članova, kojem prilaze prvenstveno pripadnici frankovačke organizacije HSP-a i to: Ivan Gabaj, kao vođa, Franjo Tropšek, kao zamjenik vođe, Franjo Mraz (Mraskov), kao zamjenik vođe, Josip Peradin, Matija Mađerić, Drago Sekirica, Ivan Belec (Belčina), Mijo Greguran, Franjo Mađerić (Kolarov), Mijo Pakasin (Miškina), Ivan Capara, Đuro Capara, Andro Kokor, Blaž Dugina, Franjo Betlehem, Josip Vidačec (Crni), Pavao Kelemin, Andro Gabaj (Denji kraj), Jakob Grgac, Pavao Gaži (Jandrin), Andrija Imbriovčan (Pavokov), Pavao Kolarek, Đuro Kanižanec (ne Crni), Andrija Belec, Josip Filipović (Petak), Josip Imbriovčan, Mijo Bosanović, te još neki iz mlađe generacije. Ivan Gabaj, te njegovi pomoćnici Tropšek i Mraz, intenzivno surađuju s frankovačkim vođama iz okolnih podravskih mjesta u cilju omasovljenja ustaškog pokreta u ovom dijelu Podravine, a naročito od 1931., otkada djeluje logor za obuku hrvatskih ustanika na Jankapusti u Mađarskoj. U kući Ivana Gabaja, a također i kod drugih članova frankovačke organizacije u Hlebinama i Gabajevoj Gredi održavaju se tajni sastanci kojima pribivaju frankovci i iz okolnih mjesta, kao: Martin Nemeć i Mijo Kralj iz Koprivnice, Mijo Bzik iz Reke, Andrija Betlehem iz Peteranca, Ignac Domitrović iz Ferdinandovca, Stjepan Vedriš i Tomo Posezi iz Novačke, te Mijo Maronić, Mijo Greguran i Tomo Mičurin iz Gabajeve Grede. Nemeć, Domitrović i Posezi emigriraju kasnije u Mađarsku i aktivno se uključuju u logor na Jankapusti, dok Vedriš iz Novačke s Gabajom, Mrazom i Tropšekom iz Hlebina, te Greguranom, Maronićem i Mičurinom iz Gabajeve Grede održavaju vezu s logorom, s ove naše strane. Novače i prebacuju u logor nove diverzante, donose propagandni tisak i dijele ga simpatizerima ustaškog pokreta po selima širom Podravine, što uzrokuje otvorene sukobe jugoslavenskih žandara s državotvornom mladeži, napose u Hlebinama. Ovom je prilikom važno istaći da je hlebinska mladež oštricu svoje borbe protiv velikosrpske tiranije naoštrila još u društvu Hrvatskog sokola, koje je u Hlebinama djelovalo od 1924. do 1929. godine, kada je ukazom kralja Aleksandra bilo raspušteno. U okviru Sokola djeluje sekcija za tjelesni, politički i intelektualni odgoj mladeži. Masovno se organiziraju susreti Sokolaša u većim mjestima Hrvatske, tzv. sokolski sletovi gdje se oni natječu u športskim i borilačkim vještinama. U sastavu hlebinskog Sokola djelovala je i narodna čitaonica u kojoj su se čitale knjige prožete štivom hrvatskog domoljublja i afirmacije nacionalnog ponosa Hrvata.

Sokolaši osnivaju i limenu glazbu "Podravec" u kojoj nastupaju uglavnom njihovi članovi, s kapelnikom Ivanom Gabajem. Blaž Dugina organizira literarne kružoke u svojoj kući, gdje čita i prepričava štiva slušateljima te daje knjige drugima na čitanje. Dugina rukovodi i općin-



Slika 8.
Hlebinčani, kao hrvatski domobrani na službi u
Bjelovaru 1942. godine

skom knjižnicom, a posjeduje i svoju vlastitu. Aktivan je i kao veza s Jankapustom, otkuda donosi ustaški tisak, koji je tamo izlazio, a posebice listove "Ustaša", "Grič" i "Domobran" te razne letke političkog sadržaja izravno uperene na rušenje Kraljevine Jugoslavije. Na jednom političkom skupu 1931. u Goli Dugina drži govor o političkom stanju u Hrvatskoj. Žandari ga hapse i odvođe u policijsku postaju. Na putu do postaje uspijeva pobjeći, preplivati Dravu i stići u Hlebine. Za nekoliko dana ponovno je uhićen i osuđen na zatvorsku kaznu od mjesec dana. Takvih i sličnih slučajeva u to vrijeme bilo je u Hlebinama na pretek, pa su se oni pretvorili u političku praksu bez presedana. Većina Sokolaša priključila se kasnije ustaškom pokretu.

Domobrani u NDH bili su regularna hrvatska vojska u sastavu Ministarstva domobranstva. Hrvatsko

domobranstvo osnovano je još Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. godine, kada je ustvari počelo prvo ustrojavanje hrvatskih oružanih snaga u okviru Austrougarske Monarhije. Prema Nagodbi, hrvatski domobrani služe vojni rok na području hrvatskih zemalja. Njihova izobrazba i zapovijedi bile su na hrvatskom jeziku, a također i vojna obilježja, uz austrougarska, bila su dopunjena hrvatskim grbom na kapama, te hrvatskom trobojnicom na zastavama. Hrvatski i hlebinski domobrani ratovali su na svim frontama Monarhije, još u Prvom svjetskom ratu, o čemu svjedoči i ratni dnevnik legendarnog Blaža Dugine, a također i na svim frontama Drugog svjetskog rata. Hrvatsko domobranstvo NDH činilo je okosnicu njezinih oružanih snaga, na čelu kojih je stajao vojskovođa Slavko Kvaternik. Temelj za osnutak domobranske vojske u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bili su novaci rođeni 1920. i 1921. godine, kao i vojnici koji su počeli služiti vojni rok u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji. Na taj način hrvatsko domobranstvo je već potkraj 1941. brojilo oko 45.000 vojnika i 3.500 časnika, od kojih je bilo i 45 generala. Na tako brz razvoj domobranstva u NDH Poglavnik ne gleda blagonaklono. On je planirao razviti jaku i brojniju ustašku vojsku, no Kvaternik ga je s domobranstvom preduhitrio i stavio pred gotov čin.

Na taj je način, suprotno Pavelićevim planovima, NDH imala zapravo dvije vojske, ustašku u sastavu ustaške vojnice i domobransku u sastavu Ministarstva domobranstva. Rivalstvo između Pavelića i Kvaternika, ne samo na planu oružanih snaga NDH, nego i na ostalim područjima tadašnje hrvatske politike završilo je Kvaternikovim progonom u

Slovačku 1942., otkada Pavelić preuzima potpunu kontrolu nad oružanom silom NDH, ali hrvatsko domobranstvo nije više mogao raspustiti. U njega na svaki način nastoji ugraditi "ustaški duh", što mu baš ne polazi od ruke. Od ukupnog broja hlebinskih ratnika u svim formacijama, prijateljskim i neprijateljskim, domobrana je potkraj rata bilo najmanje, samo 76. Ustaša je bilo 133, a partizana 107. Razlog tako relativno malom broju domobrana bilo je opće stanje na bojištima



Slika 9.
Vođa ljevokrilnog HSS-a Franjo Gaži (u sredini) u partizanima
1943. godine

Hrvatske i Bosne, a napose nakon kapitulacije Italije (8. IX. 1943.), kada su domobranske postrojbe zarobljavane od partizana ili su ih njihovi zapovjednici njima masovno predavali. Tako su i mnogi hlebinski domobrani prešli u partizane, više po sili nego po vlastitoj volji. Dio su pak domobrana, u strahu da ne pređu u partizane, ustaše preveli pod svoju zapovijed, pa su tako i mnogi hlebinski domobrani postali, ne svojom voljom, ustaše.

Riječ "partizan" je francuskog podrijetla, a označava pristašu odnosno privrženika oružanih neregularnih odreda koji djeluju u neprijateljskoj pozadini. Hrvatski, odnosno hlebinski partizani kao vojnici NOP-a borili su se za oživotvorenje komunističke ideologije, tj. za njezinu praktičnu primjenu, što su, naravno, i izborili, i to ne samo za Hrvatsku nego i za čitavu bivšu Jugoslaviju. Boreći se za uspostavu komunizma, partizani su se ujedno borili i protiv fašizma, te uspjeli u objema nakanama. Kasnije se ispostavilo da je njihova borba za uspostavu komunizma bila promašaj, jer je komunizam kao obećani svjetski poredak naknadno srušen ili je još ponegdje u posljednjoj fazi urušavanja. Hlebinski partizani u većini nisu bili zavedeni komunističkom ideologijom, osim manjeg dijela, koji je predstavljao njihovo vodstvo. Većina njih pristupila je partizanskom pokretu zbog neslaganja s postupcima ustaških vlasti prema obiteljima vodećih hlebinskih komunista, koje su stradale u koncentracionim logorima, a isto tako su i njihovi prijatelji i daljnji rođaci automatski bili pod sumnjom i tretirani kao protivnici ustaškog poretka. Kad tome dodamo još i deportaciju hlebinskih Roma (Cigana) u logor Jasenovac i Staru Gradišku, onda su ta dva momenta imala presudnu ulogu da se dio hlebinske javnosti okrenuo k partizanima. Tako su sredinom 1943. pojedini Hlebinčani otišli na Bilogoru i priključili se partizanskim postrojbama, a u studenome (7. XI.) te godine, nakon pada Koprivnice, došli i u Hlebine te uspostavili svoju, partizansku vlast. Međutim, njihova se vlast Hlebinčanima nije osobito dopala, pa čak ni njihovim istomišljenicima, zbog nametanja načina življenja i ponašanja na koji Hlebinčani nisu navikli. Najprije su spalili svu općinsku arhivu i knjige općinske knjižnice prožete hrvatskim štitom koje je smetalo proklamiranom "bratstvu i jedinstvu". Zatim su ubili općinskog pandura Šim-



Slika 10.
Treća četa Podravskog partizanskog odreda na Bilogori 1944.
godine u kojoj su bili i hlebinski partizani

za hlebinsku javnost i razlog da se partizanima okrenu leđa. Nekoliko je njihovih simpatizera, pa čak i boraca nakon pogreba domobrana prešlo na ustašku stranu. Noću, 9. na 10. veljače 1944., dolaskom Bobanovih ustaša u Koprivnicu, Hlebine napuštaju 72 partizanske obitelji, u strahu od odmazde, koje je predvodio vođa ljevokrilnog HSS-a Franjo Gaži. No ipak nisu svi otišli. Ostali su uglavnom starci, koji su plaćali "griehove" sinova, po redu kako se to egzekutorima (s jedne i druge strane) trenutno dopalo. Danju su vladali ustaše, a noću partizani, koji bi upali u selo, potisnuli domaće milicionare, opskrbili se hranom i potrepštinama, likvidirali pokojeg protivničkog simpatizera i pred jutro se povukli na Bilogoru.

Odlaskom partizana i većine njihovih obitelji, 9. veljače 1944. nastupa konačna diferencijacija "ZA" i "PROTIV", od koje više nije bilo odstupanja niti prelaska iz tabora u tabor sve do kraja rata. Od toga dana svaka strana u sukobu ostala je čvrsto na svojoj poziciji, od koje više nije odustala ni po cijenu vlastitog života. Prema kraju rata žrtava je sve više i više, a najviše civilnih, kao da su se zaraćene strane u tome natjecale, jer se po ukupnom broju civilnih žrtava upravo nameće takav zaključak.

STATISTIKA HLEBINSKE RATNE TRAGIKE

Budući da su u Zbornicima izdanim u prošlom sustavu, pa i u prvom Hlebinskom almanahu prikazane samo žrtve fašističkog

povića, kao jedinog svjedoka te paleži da ne bi po selu širio vijesti o njihovoj sklonosti uništavanju svega što je bilo protivno jačanju komunističke svijesti. Došli su u sukob i s mjesnim župnikom zbog njegove neprilagodljivosti duhu vremena koji su pronosili. Novačili su mlade Hlebinčane u svoju, partizansku vojsku i uspjeli pridobiti petnaestak mladića sklonih njihovoj ideologiji, ali ne i još desetak domobrana suprotnog mišljenja nad kojima su zbog pobune izvršili masakr. Taj događaj bio je novi šok



Slika 11.
Hlebinske partizanske izbjeglice u Bačkoj, proljeće 1945. godine

terora, ovom će prilikom biti prikazane i žrtve komunističkog terora na području Hlebina. Jer, samo obostranim i objektivnim prikazom žrtava građanskog rata između Hrvata na obje zaraćene strane moguće je ostvariti istinsko hrvatsko pomirenje.

Nezahvalan je posao i tužan osjećaj prevrtati brojke mrtvih ljudi, pogotovo onih čiji su nam likovi dobro poznati, a neki od njih i vrlo bliski. Na žalost, ovaj put je to nužno da se javnosti prikaže tragična bilanca građanskog rata na području Hlebina, i to na obje zaraćene strane, a u cilju spoznaje prave istine o žrtvama tog rata, napose civilnih. Podaci o žrtvama prikazani su u tablicama kako slijedi:

1. Sudionici građanskog rata 1941.-1945. Hlebine i G. Grede

Red br.	Zaraćene strane	Aktivni borci i funkcionari	Starci i djeca u zbjegu	Ukupno sudionika u ratu (2+3)	Preživjeli aktivni borci	Poginuli aktivni borci (2-5)	Stradali civili	Sveukupno poginuli sudionici rata (6+7)
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Domobransko ustaška strana	209	-	209	127	82	20	102
2.	Partizanska strana 107	106	213	84	23	10	33	
	UKUPNO	316	106	422	211	105	30	135

Odnos aktivnih sudionika rata, prve prema drugoj strani, približno je 2:1. Taj odnos je nerazmjern broj poginulih boraca (3,5:1) zbog toga što je prva strana bila vremenski dulje u ratu i što je izgubila rat, te većinom stradala na križnom putu i poslijeratnim partizanskim prijekim sudovima. Odnos stradalih civila prve prema drugoj strani je također 2:1.

Žrtve fašističkog, odnosno žrtve komunističkog terora su oni stradalnici jedne i druge strane koji su pobijeni kao već zarobljeni aktivni borci, odnosno kao civili. Oni, dakle, nisu stradali u borbi niti na borbenom zadatku, nego izvan borbenih djelovanja, i to većinom na okrutan način.

Ovom prikazu u tablici valja još dodati i Rome (Cigane) iz Hlebina i Gabajeve Grede deportirane i pogubljene u logorima Jasenovcu i Staroj Gradišci, kao žrtve fašističkog terora. Većina njihovih imena novim generacijama Hlebinčana nisu poznata, jedino se još znaju imena nekih njihovih glavara obitelji. To su Ivina Oršoš iz Gabajeve Grede, te Bajko, Đuro, Dominik, Jakob i Mato (Matotina) svi rođeni braća Đurđevići, sinovi Ferka i Mare Đurđević. Bilo ih je oko osamdeset. Zanimljivo je, pa i zagonetno da Romi, bivši žitelji Hlebina i Gabajeve Grede, nisu uvršteni na spomen-ploči žrtava fašističkog terora, otkrivenoj na Osnovnoj školi Hlebine još 1959. godine. Je li propust slučajan ili namjern, teško je sa sigurnošću utvrditi, ali moguće su obje pretpostavke. Ako je propust slučajan, tada su Romi potpuno zaboravljeni, što je malo vjerojatno, jer ih nije bilo baš malo. Bilo ih je i suviše

mного da bi se lako zaboravili. Ako su pak namjerno ispušteni, učinjeno je to za volju mira u vladajućem antifašističkom taboru kako bi se prikrija istina za, u to vrijeme, još živuće oružane pratitelje Roma, što bi za njih bilo vrlo neugodno.

2. Prikaz žrtava fašističkog i komunističkog terora

Red. br.	Zaraćene strane	Ukupan broj poginulih (borci i civili) sudionika rata	Od toga ukupnog broja poginulih su:		
			Žrtve fašističkog terora (borci i civili) sudionici rata	Žrtve komunističkog terora (borci i civili), sudionici rata	Postotak žrtava oba terora prema ukupno poginulima
1	2	3	4	5	6
1.	Domobransko ustaška	102	-	64	63%
2.	Partizanska	33	12	-	37%
UKUPNO		135	12	64	100%

Na svjetlo dana isplivali bi raniji ustaše, kasniji partizani, što su u ranoj ratnoj prošlosti (lipanj 1941.) sudjelovali u oružanoj deportaciji Roma na željezničku stanicu Novigrad Podravski. No, bilo kako bilo, stravična je prošlost učinila svoje i ne ponovila se više nikada. Ovo je sada prilika da stradalim Romima s hlebinskog područja izrazimo pijetet i osvježimo sjećanje na dane kada su s nama zajedno živjeli.

Ekstremne ideologije, fašistička, koja je "u ime rasnih zakona" uništavala rase, u našem slučaju hlebinske Rome, kao i ona komunistička, koja je "u ime naroda" uništavala klase, u našem slučaju hrvatske domobrane, strane su Hrvatima i u Hrvatskoj nisu našle, a niti će naći plodno tlo. One su Hrvatima u datom povijesnom trenutku silom nametnute. Odbačene su i od svijeta, s time da je fašizam već odavno mrtav, dok komunizam u agoniji broji svoje posljednje dane.

PORATNE PRILIKE U HLEBINAMA: 1945. - 1990.

Konačnim dolaskom partizana u Hlebine, 10. svibnja 1945., formirana je tzv. narodna vlast koja je selom upravljala do prvih općinskih izbora 1948. Glavna zadaća nove vlasti bila je otkrivanje "narodnih" neprijatelja i njihovih pomagača te izvođenje pred "narodne sudove", najprije istražne, a onda izvršne. "Narodni" neprijatelji bili su uglavnom bivši neprijateljski vojnici, ustaše i domobrani, povratnici s križnog puta koji su imali sreću da se vrate živi, te ratni dobitnici tzv. profiteri, pretežito seoski trgovci, koji su lišeni slobode zbog bogaćenja u cilju stjecanja ratnog profita. Da li su oni nešto zaista i profitirali u ratu ili ne, nije bilo toliko važno koliko je bila značajna njihova politička krivnja što su kolaborirali s

neprijateljem i nisu htjeli ići u partizane. Ali, osuda im je izrečena zbog krivnje za ratno profiterstvo, temeljem čega im je oduzeta imovina u robi i poslovnim zgradama. Omiljeni komunistički postupak za razvlašćivanje od imovine "krupnih" kapitalista i "kulaka" izricao se terminom "esproprijacija eksproprijatora". Na taj se način seoskim trgovcima oduzimala roba i poslovni prostor, a seoskim "kulacima" zemlja, te svima skupa sudilo kao narodnim neprijateljima po šest mjeseci zatvora, s tom razlikom što su u zatvorskom tretmanu trgovci-profiteri bili izjednačeni s običnim kriminalcima (kradljivcima, džeparima, razbojnicima), dok su seoski kulaci tretirani kao politički zatvorenici. Tako je primjerice seoski trgovac Franjo Čop "sjedio" u zatvorskoj ćeliji s kriminalcima, a seoski su kulaci Andro Gabaj, Mato Kokor i Franjo Belec, zbog nemogućnosti podmirjenja planskih obveza iz prisilnog otkupa, kaznu izdržavali s političkim zatvorenicima, bivšim ustašama i domobranima, kojima je ona bila odmjerena od 2 do 20 godina. Na te kazne suđeni su pripadnici seoske ustaške milicije: Mijo Belec, Drago Belec, Franjo Dolenc (Stančec), Mijo Hegedušić (Grgokov), Andrija Imbriovčan, Petar Kolarić, Pavao Kelemin, Tomo Pakasin, Tomo Šemper, Marija Tropšek (tabornica), Franjo Belec i još neki.

Mjere za stabilizaciju i "afirmaciju" nove vlasti provodila je u Hlebinama i SKOJ-evska mladež. Svoje porijeklo vukla je pretežito iz partizanskih obitelji, a od aktualnih vlasti bilo joj je dopušteno činiti razne nepodopštine, pogotovo nad obiteljima bivših ustaša i pripadnika seoske milicije. Obilato je prkosila i seoskom župniku te vjernicima općenito. Tako su uoči dana Svete potvrde (firme) 2. kolovoza 1946. skojevci srušili slavoluk postavljen na cintoru u čast dolaska zagrebačkog biskupa dr. Josipa Laha, nasilno su oduzeli bilijar seoskom gostioničaru Roku Zlataru i postavili ga u omladinske prostorije, gdje su se bilijarili sve dok ga nisu potrgali, a zatim ga takvoga vratili vlasniku, pod pritiskom javnosti. Prevtali su ženama košare s posvećenom šunkom i uskršnjim jajima dok su one nakon jutarnje mise izlazile iz crkve itd., itd.

Daljnja mjera nove vlasti u Hlebinama bila je kolektivizacija poljoprivrede, odnosno prethodna psihološka priprema seljaka za kolektivno gospodarenje. Jer, privatno vlasništvo u komunističkom sustavu bilo je prezreno do te mjere da ga je trebalo u potpunosti uništiti. Ono je stečeno žuljevima proletarijata, a od kapitalista i seoskih kulaka nasilno prigrabljeno, te ga je po marksističkom učenju trebalo vratiti onome tko ga je stvorio a to je radnička klasa i seoski proletarijat. Tako je u Hlebinama oduzeta zemlja dobrim gazdama i data na obradu seoskim bezemljašima, koji su zajedno s njom ušli u radnu zadrugu. Da bi ih slijedili i ostali, seljacima je nametnut obvezni (prisilni) otkup u naturi. Svako je seosko domaćinstvo bilo obvezno državi predati određeni kvantum poljoprivrednih proizvoda, krupne i sitne stoke, te ratarskih proizvoda, pšenice i kukuruza, deklarativno kao pomoć za prehranu gradskog stanovništva. No, bila je to ustvari prisilna politička mjera prema seljacima, kako bi ih se prisililo na kolektivizaciju u cilju stvaranja seljačkih radnih zadruga (SRZ). Količine obveznog otkupa prema seljacima bile su enormno visoke tako da ih ni jedno domaćinstvo nije bilo u stanju podmiriti. Domaćinstvima koja nisu mogla podmiriti svoje obveze, a nisu htjela ući u SRZ bilo je oduzeto praktički sve, od žita do stoke, a glavari domaćinstva suđeni na zatvorske kazne, kao državni saboteri. Karakterističan primjer ove

inače masovne pojave bilo je domaćinstvo Pobi Ignaca (Ul. Matije Gupca) kojem su režimski ovrhovoditelji "pomeli" tavan, "očistili" koševe, uzeli dvoje vozne krave i na kraju još i ubili psa (inače vezanog na lancu) jer ih je lajanjem ometao u njihovom "redovnom poslu".

Država se velikodušno odrekla svojih "prava" na otkup onim seljacima koji su se "dobrovoljno" učlanili u radnu zadrugu. Na taj način je kolektivizacija bila brzo provedena, jer većina seljaka u nemogućnosti da ispuni obveze prema državi masovno ulazi u SRZ.

U Hlebinama su postojale dvije radne zadruge. Prva je osnovana krajem 1948. godine i službeno se zvala SRZ "Ivan Šoštaric", a neslužbeno su je zvali "proleterska", jer su prvi njeni članovi pretežito bili proleterci - bezemljaši, a kasnije im se pridružili sitni i srednje imovni seljaci. Druga radna zadruga osnovana je 1949. godine, pod službenim imenom SRZ "Franjo Gaži", a neslužbeno su je zvali "kulačka", jer su njezini članovi bili bogatiji seljaci, ili, kako su ih komunisti zvali "kulaci".

Prva SRZ bila je brojnija članstvom, jača po stočnom fondu i obradivim površinama, a političkim vlastima milija. Njezina imovina bila je koncentrirana na jednom mjestu, zadružnoj ekonomiji, dok druga, kulačka, nije imala jedinstvenu bazu (ekonomiju), već su zadrugari držali stoku i oruđa za rad kod svojih kuća, i to samo formalno vodili u knjigama kao zadružno. Bilo je to, dakako, protivno političkoj intenciji kolektivizacije, no budući da je forma bila zadovoljena, mjesni su vlastodršci tolerirali takvo stanje, ali i čekali pogodan trenutak da slome kulake i priključe ih proleterima. Ta im je nakana djelomično uspjela, ali već pred sam kraj, pa je tako dio stočnog fonda zadruge "Franjo Gaži" premješten na ekonomiju SRZ "Ivan Šoštaric".

Ova fuzija nije dugo trajala jer se seljačko radno zadrugarstvo u čitavom državnom sustavu bivše Jugoslavije ubrzo raspalo. Glavni razlog propasti seljačkih zadruga bio je taj što su one silom stvorene, te je velika većina zadrugara samo čekala da ta sila jednom padne i da se vrate svom obiteljskom načinu gospodarenja.

Nezadovoljstvo zadrugara ispoljavalo se zbog niske produktivnosti, zbog neodgovarajuće obrade zemljišta, neodgovarajuće prehrane stoke i lošeg odnosa prema sredstvima za rad. Sve nabrojeno i nenabrojeno rezultiralo je smanjenjem ukupnog prihoda zadruga, što je imalo za posljedicu smanjenje naknade za rad zadrugara, takozvanih "trudodana", koji su posljednje godine neredovito ili nikako isplaćivani. Nezadovoljstvo je sve više raslo. Mnogi su članovi napustili zadruge i prije službenog raspada, pa su neobrađena polja obrasli korov i trnje, što je pružalo tužnu sliku trogodišnjeg kolektivnog mučenja seljaka.

Nitko od zadrugara, pa ni oni zanosni proleterci, više nisu pjevali zadrugarske pjesme koje su imale za cilj podizanje radnog elana u njihovoj početnoj fazi, kao primjerice: "Kolo igra zadrugarka mlada, bratske sloge ljubavi i sklada. Oj, zadrugo, radosti najveća, radnih ljudi ponos si i sreća. Kolo igram kraj svog dragana, ja najviše imam trudodana. Jedan dva, jedan dva, naša radna zadruga, veselo radi jer je obnova", itd., itd. Nakon tri mučne godine, 1952. raspale su se obje hlebinske radne zadruge ("Ivan Šoštaric" i "Franjo Gaži"), a njihovi članovi razdijelili (ili razgrabili) ono malo bivšeg uloga što je na kraju ostalo, te opet počeli iznova. Napokon je i komunističkim vlastima postalo jasno da seljaka ne mogu silom kolektivizirati,

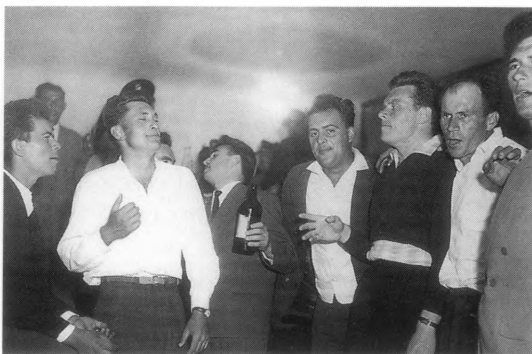
ni ga uništiti. Nakon propasti SRZ-a, selo se oporavlja, oživljava i tržište poljoprivrednih proizvoda, a oporavljeni seljaci malo lakše dišu.

Godine 1953. održani su drugi posljeratni općinski izbori, koji su najavili određenu demokratizaciju društvenih odnosa u jednopartijskom sustavu, no zakratko. Ipak, na ovim izborima Hlebinčani su iskazali svoju demokratsku svijest, glasujući za vanpartijske kandidate, te tako izbacili komuniste s vlasti. Predsjednikom općine

postao je vanpartijac Stjepan Capara, a općinski odbornici, također sve sami vanpartijci: Franjo Poljak, Andro Cuki, Ivan Cimerman, Franjo Gabaj, Ivan Štrfiček, Franjo Šemper (Frančiček) i Franjo Bardek.

Psihološku pripremu birača za ove izbore izvršili su hlebinski intelektualci u savezu s demokratski orijentiranim seljacima, predvođeni učiteljem Martinom Imbriovčanom te Đurom Hegedušićem i Franjom Šemperom. Vladavina vanpartijaca u Hlebinama bila je kratka vijeka. Na slijedećim izborima partiji su sastavili samo svoju listu, ne dozvolivši da u nju uđe niti jedan vanpartijac. Vanpartijce je simbolično na biračkom mjestu predstavljala takozvana "ćorava kutija" bez mrežice na dnu, kako bi se čuo zvuk glasačke kuglice kad je pala na dno kutije. Sve ostale kutije imale su mrežicu. Zabave radi, komunistički kandidati su u "ćoravu kutiju" stavili i koprive, što birači, naravno, nisu znali. Ako bi koji od njih, zbog nezadovoljstva što su na listi bili samo partijski kandidati, pustio kuglicu u "ćoravu" kutiju, opekao bi prste i tiho jauknuo, čime bi automatski bilo otkriveno da je glasovao za "reakciju". Partijcima bi to činilo osobito zadovoljstvo. Od tih izbora (negdje od 1957.), pa sve do sloma komunizma Hlebinčani su imali priliku glasovati samo za komunističke kandidate, jer na izbornim listama vanpartijaca više nije bilo. Poslije izbora "pobjedonosni" komunisti u lokalnom koprivničkom listu narugali su se "poraženim reakcionarima", nazvaši Frančička pogrdnim imenom "Glupančiček", Imbriovčana "Majmunovčan", a Hegedušića "Vinodušić".

U takvim političkim prilikama sve više raste otpor i nezadovoljstvo prema komunističkim vlastima, što izravno i neizravno potpomažu hlebinski emigranti, kako oni politički, tako i ekonomski, popularno zvani "gastarbajteri". Sve više se budi hrvatska nacionalna svijest, a tu i tamo na javnim zabavama i pred jutro, u birtijama u raspoloženom društvu zapjeva se pokoja hrvatska pjesma o banu Jelačiću, Vili Velebita, a hlebinski milicionarski doušnici, ili tzv. "prijateljska veza", imaju pune ruke posla. Pod pojačanom su paskom povratnici iz emigracije i došljaci na "urlaub" a također i domaći protivnici komunističkog režima.



Slika 12.

Hlebinska domoljubna mladež u hrvatskom štimungu, na vatrogasnoj zabavi 1962. godine

Koprivnički SUP osnovao je dosjee za sve nepoćudne Hlebinćane, kako za one u mjestu tako i za političke i ekonomske emigrante, jer su oni većinom tretirani kao protivnici jugokomunističkog režima, što je bila i istina. Od emigranata i povratnika iz emigracije supovcima su bili najzanimljiviji Franjo Šimunić, Branko Kemić, Đuro Filipović, Pavao Dangubić, Franjo Rocek, Ivan Bartolović, Stjepan Kolarić (G. Greda), a od domaćih neistomišljenika Josip Đurkan, hlebinski župnik, nešto ranije Stjepan Mraz, te nešto kasnije Zlatko Belec i još mnogi drugi koji su imali otvorene i ispunjene dosjee o antidržavnom djelovanju.

Među prvim političkim emigrantima Hlebine su u bivšoj Jugoslaviji ilegalno napustili Franjo Šimunić (1952.), Branko Kemić i Josip Sebastijan (1956.), te Đuro Filipović i Ivica Gašpar (1961.). Neke zanimljive podatke o našim mještanima, protivnicima bivše vlasti, ukratko ću prikazati, a iz njih je vidljiva njihova aktivnost protiv bivše jugoslavenske države, na način kako je na to gledala njezina UDBA, odnosno SUP što je istini za volju većim dijelom bilo i točno. Evo tih povijesnih podataka iz naše nedavne prošlosti:

“Kemić Branko, sin Ivana i Ane, rođen 19. 3. 1934. u Hlebinama, M. Gupca kbr. 17, emigrirao je 1956. Član je emigrantske organizacije, diverzant... Sada se nalazi na adresi: Toronto, Glen Park Ave. 19 Kanada - Ontario. Održava pismene veze s ocem Ivanom i majkom Anom u Hlebinama na gornjoj adresi.” (itd.) U Koprivnici, 25. 3. 1970. godine.”

“Šimunić Franjo, sin Đure i Ane, rođen 12. 9. 1925. u Hlebinama, ekstremni emigrant s boravkom u SR Njemačkoj, član HOP-a. U toku rata pripadao okupatorskim vojnim formacijama. Sada se nalazi na slijedećoj adresi: 7. Auzzg Artwest Hassenberg Strz No 12 Deutschland... Otac i majka, kao i sestra Bogadi Marija žive u selu Plavšinc, s kojima redovno održava pismenu vezu... U Koprivnici, 24. 3. 1970. godine.”

“Barlović Ivan, sin Dragutina i Milke, rođen 6. 5. 1935. u Novačkoj, s roditeljima preselio u Hlebine ul. Ljudevita Gaja bb. Prema nepotpunim saznanjima u emigraciji se nalazi Barlović Ivan koji je momentano pripadnik američke vojske u Italiji, a inače se kreće u društvu ustaške emigracije. Navodno je učestvovao u manevrima VI američke flote... Bjelovar, 2.9. 1974.”

“Filipović Đuro, sin Andrije i Marije r. Hasan, rođen 22. 4. 1943. u Hlebinama, M. Gupca 90. Imenovani je 1961. emigrirao u Italiju, gdje se nalazio u logoru San Sabo, a odatle je 1962. otišao u Australiju. U zemlju se vratio 1968. Za vrijeme boravka u Australiji družio se s ekstremnom emigracijom, pa je kao takav pod pojačanim nadzorom. Prema nekom iskazu, kojem se može vjerovati, Filipović se i sada neprijateljski odnosi prema našem društvenom poretku....Bjelovar 19. 12. 1972. Koprivnica, 30. 6. 1978.”

“Rocek Franjo, sin Izidora, rođen 2. 6. 1944. u Hlebinama... sada boravi na adresi Schwabisch Gmund, Kaspar Vogt S-trx 2, vrbuje naše građane i upisuje u neprijateljske organizacije, te među istima vodi antijugoslavensku i antikomunističku propagandu... Zagreb, 9. 5. 1979. godine”.

“Kolarić Stjepan, sin Franje, rođen u Gabajevoj Gredi 23. 7. 1957. po zanimanju ličilac. Našim rješenjem broj 02-UP/I-193/77, predmetnom je oduzeta putna isprava... zbog toga

što je u SR Njemačkoj krnjio ugled naše zemlje u inozemstvu... neprijateljski se ponašao, te govorio da želi dobiti njemačko državljanstvo, da želi služiti njemačku vojsku, da mrzi komunizam i Jugoslaviju. Koprivnica, 24. 10. 1983."

"Mraz Stjepan, sin Josipa i Marije r. Filipović, rođen 26. 12. 1937. u Hlebinama, Ul. Lj. Gaja 81. Nekoliko puta tokom 1961. godine saslušan u Stanici narodne milicije Novigrad Podravski zbog širenja alarmantnih vijesti kojima se uznemiruju građani. Protiv njega vođen je sudski postupak, kod suca za prekršaje, te Rješenjem broj 41/1962. od 16. 2. 1962. oslobođen krivnje zbog nedostatka dokaza. Iste godine (1962.) saslušan u SNM zbog pjevanja nacionalističkih pjesama na javnim mjestima, te protiv imenovanog pokrenut novi postupak."

"Đurkan Josip, RKT svećenik u Hlebinama, sin Josipa i Katarine, rođen 22. 8. 1947. u Legradu. U Informaciji broj 04-Str. pov. 4/1978. stoji da župnik sela Hlebina Đurkan Josip iznajmljuje prostorije župnog ureda u cilju okupljanja omladine..., da ih je snabdio bibliotekom, gramofonom, magnetofonima kao i većim izborom stranih i domaćih ploča. Navedeni župnik pretežan dio svog slobodnog vremena provodi s omladinom u župnom uredu.... s njom igra šah.... U župnom uredu osnovan je i crkveni pjevački zbor koji vodi neki

profesor.... U Informaciji broj 8/78 među ostalom se navodi da je u Hlebinama održana 10. 2. 1978. misa posvećena 17-godišnjici smrti pok. nadbiskupa Alojzija Stepinca.... Tom je prilikom obješena fotografija većeg formata od pok. Stepinca.... koja se do tada nije nalazila u crkvi. Župnik Đurkan.... skoro svakodnevno prikazuje u crkvi dijafilmove vjerskog sadržaja. Omogućuje da se omladina zadržava u prostorijama župe..., crkvu posjećuje sve više vjernika a naročito mladih ljudi. Koprivnica, 11. 1. 1978. i 16. 2. 1978."

"Dangubić Pavao, sin Marka i Roze r. Klobučar, rođen 27. 6. 1929. u Glogovcu, s prebivalištem u Hlebinama, Gajeva 68, na privremenom radu u Zapadnom Berlinu, na adresi: 1 Berlin 27, ernst Str. 3. Prema informaciji jednog izvora Dangubić Pavao povezan je

03

NOVEMBAR
OPĆINA
STATISTIK ZA
1974

1 3 1974

03 11 1983

OPĆINSKI STATISTIKAT ZA UPRISLAVNOE LOGOVE

KOPRIVNICA

Prema nepotpunim saznanjima u emigraciji se nalazi ĐANKOVIĆ IVAN iz Hlebinca, koji je dokumentarno priprednik američke vojske u Italiji, a inače se kriše u društvu ustaško emigracije. Navodno je učestvovao u manevrima VI američke flote.

U Hlebinca Bartolović Ivan ima brata Josipa i roditelje. Molimo vas da napravite operativnu provjeru podatka za Bartolović Ivana, jer ga nemamo evidentiranog kao emigranta.

Josebno obratiti pažnju da li porodica Bartolović iz Hlebinca ima kakve rodbinske veze sa Bartolović Ivanom i Tatjanom iz Gole, koje su službeno abrojice "Lilina" i sa veće emigranta Roth.

Maria B./MP

STATISTIK ZA
KOPRIVNICA

Dangubić Pavao, sin Marka i Roze, rođen 27. 6. 1929. u Glogovcu, s prebivalištem u Hlebinama, Gajeva 68, na privremenom radu u Zapadnom Berlinu, na adresi: 1 Berlin 27, ernst Str. 3.

22. 10. 83

KOPRIVNICA

V a s e: vaš broj 09-SP-154/1-72 od 13. 11. 1972.

DANGUBIĆ PAVLE, sin Marka, rođen 1929. godine u Glogovcu - Koprivnica, sa prebivalištem u Hlebinama, sada na privremenom radu u SR Njemačkoj.

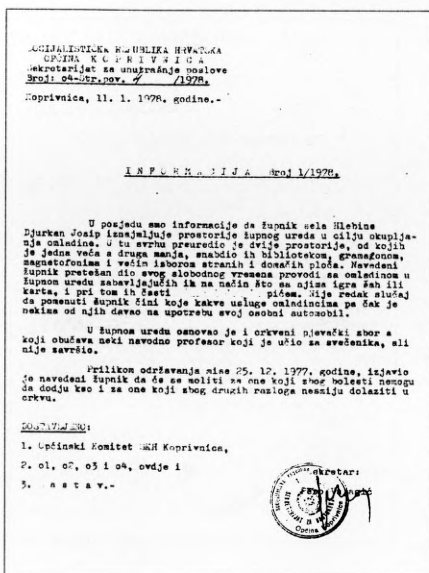
Prema informaciji jednog izvora Pavle je povezan sa neidentifikovanim emigrantom, a preko sestre i sa nekim za padno-berlinskim policajcima. Usin toga molimo našim radni cima nastaviti i čita emigrantsku štampu.

Molimo da Dangubića stavite pod pojačani nadzor.

U slučaju njegovog dolaska kući sa njime obavite opširan razgovor po gornjim pitanjima.

Amidžić A./MP

STATISTIK ZA
KOPRIVNICA



s neidentificiranim emigrantima....., a osim toga među našim radnicima raspačava i čita emigrantsku štampu. U Bjelovaru, 18. 11. 1972. g.”

“Belec Zlatko, sin Josipa, rođen 18. 8. 1955. u Koprivnici, sa stanom u Hlebinama, Zvonka Gažija 63, kriv je što je dana 28. 4. 1988. u ugostiteljskom objektu.... pjevao pjesmu “Ustani, bane Hrvatska te zove”, čime je počinio prekršaj iz čl. 3., st. 1 zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, te se kažnjava kaznom zatvora u trajanju 35 (tridesetpet) dana. U Koprivnici, 10. 10. 1988. godine.”

Izneseni podaci o djelovanju hlebinskih domoljuba u hrvatskom državotvornom pokretu dokumentarno govore o doprinosu Hlebinčana u stvaranju slobodne i neovisne

države Hrvatske, počam od slavnog hrvatskog bana Josipa Jelačića, pa sve do naših dana, do stvarne uspostave države Hrvatske. Bez obzira na sve mjere opreza, evidencije i dosjee, progone, isljeđivanja i zatvaranja, jugokomunističke vlasti nisu bile u stanju slomiti nacionalni duh Hrvata i želju za stvaranjem vlastite hrvatske države. Golem doprinos tome, uključiv tu i Domovinski rat dali su i naši Hlebinčani, a također i došljaci koji su u Hlebinama javno djelovali.

HLEBINE U DOMOVINSKOM RATU, 1991.-1995.

Premda su Hlebine dosta udaljene od prve crte bojišnice, tu su djelovali stožer Narodne zaštite i promatračka postaja, izravno vezani s kriznim stožerom u Koprivnici. Organizacija za obranu sela počela je već sredinom 1991. godine za vrijeme učestalih uzbuna zbog preleta neprijateljskih zrakoplova tzv. JNA, koja je imala plan uništenja CPS Molve, udaljene od Hlebina oko 3 km zračne linije. Na meti JNA bio je i poljoprivredni aerodrom “Kladare”, smješten na hlebinskom području, na kojem su povremeno bila stacionirana i po četiri zrakoplova preudešena za moguća vojna djelovanja. Već u samom početku agresije JNA, u Hlebinama su osnovane grupe za ophodnju te grupa za osmatranje neprijateljskih zrakoplova i helikoptera koja je ujedno otkrivala mjesta iz kojih su odašiljani svjetlosni signali neprijateljskim zrakoplovima radi njihovog navođenja na ciljeve. Zapaženo je i ispaljivanje svjetlećih raketa, kao signal agresorskim letjelicama, ali dolaskom na ta mjesta počinitelji nisu zatečeni. Postojala je određena (a i opravdana) sumnja da su pojedini mještani u sprezi s JNA, što svojim djelovanjem tijekom rata nisu ni osobito krili. Sve sumnjive pojave javljane

su istog trena Kriznom stožeru u Koprivnici. Pored članova Narodne zaštite u obrambeni stožer Hlebina uključeni su vatrogasci i lovci, kao i svi vojni obveznici, mahom dragovoljci. Branitelji Hlebina bili su naoružani lovačkim oružjem, ponekom vojničkom puškom, a protiv neprijateljskih zrakoplova imali su i dva PA mitraljeza, srećom bez potrebe da budu uporabljeni. U obranu sela uključeno je oko 90 mještana, organiziranih u četiri vojne skupine od oko 20 ljudi, spremnih



Slika 13.

Topovska bitnica na pakračkom bojištu 1992. godine kojom je zapovjedao natporučnik HV-a Milan Pakasin, prvi s lijeva

da vojno djeluju. Organizacijom obrane Hlebina rukovodi predsjednik Mjesne zajednice Đuro Filipović, dok je postrojbama Narodne zaštite u vojnom smislu zapovijedao Branko Međimorec. Potrebno je spomenuti da su osim navedenih aktivnosti branitelji na ulazu u selo postavili protutenkovske ježeve i vreće napunjene zemljom, a isto tako držali i stražu u Kladarama radi čuvanja (poljoprivrednih) zrakoplova.

Iz ovog uvodnog dijela može se ustanoviti da su Hlebine imale primjerno organiziranu obranu, ali ona nije bila u prilici vojno djelovati u samome mjestu.

Formiranjem hrvatskih vojnih postrojbi u okviru Zbora narodne garde, osnovana je, sada već slavna 117. brigada, kojoj u samom početku pristupaju mnogi Hlebinčani. Pripadnici 117. brigade bore se prvo u zapadnoj Slavoniji, te od četnika oslobađaju "Trokut", zatim sela Novi Grabovac, Bair, Lovska, Korita, Livađani, Popovac, Jagma, Subotska, Kukunjevac, te grad Lipik, gdje sudjeluju i naši Hlebinčani. Prilikom oslobađanja Lipika, 1. prosinca 1991., poginuo je Hlebinčan Ivan Cimerman.

Kako su u Domovinski rat krenuli Hlebinčani, prikazat ću prema iskazima hrvatskih branitelja Ivana Čelika-Ike i Zdravka Šimunića, obojice iz Hlebina (djelomično prema citatu iz knjige "Hlebine u srcu", str. 98-104).

Mnogi hlebinski mladići, prethodno uključeni u Narodnu zaštitu sela, javili su se u 117. brigadu neposredno nakon njenog osnutka, kao dragovoljci. Promatrajući na televiziji ratne strahote Vukovara, Dubrovnika, Petrinje, Zadra i drugih bojišta Hrvatske, odlučili su se javiti tada već poznatim zapovjednicima borbenih grupa, Zvonku Panduriću-Stricu i Željku Capiću-Capi.

Pozivu "Hrvatska vas zove" odazvali su se Hlebinčani: Ivan Čelik-Iko, Franjo Sabolić, Branko Krtanjek, Marijan Varga, Mladen Varga, Ivan Jagarinec, Josip Pavliš, Kruno Čelik, Branko Forgač-Pupa, Pero Šimunić, Ivan Pavešić, Ivan Sabolić, Josip Filipec, Predrag Pakasin, Dražen Hirjanić, Zlatko Dominić, Damir Premec, Marinko Sambol, Zlatko Sambol, Josip Senković, Darko Sabolić i drugi. Odredište je bilo na novljanskom bojištu u ratnim zonama



Slika 14.
Pričuvni položaj na potezu Novska - Jasenovac, "Bljesak" 1995.
godine

"Trokuta", te mjestima Subotska, Kričke, Korita, i tako redom. U prvim danima rata svi branitelji nisu imali oružje, jer ga nije bilo dovoljno za sve. Kasnije se stanje s oružjem popravilo, ali još dugo nije bilo dovoljno streljiva, pa su branitelji s automatskim oružjem pucali uglavnom pojedinačnom paljbom, rafalno samo u velikoj nuždi.

Čelik-Iko je na novljanskom bojištu ostao punih sedam mjeseci, a nakon toga otišao je na bojište u Posavinu, tzv. "koridor". Crta

bojišnice s četnicima bila je udaljeno oko 500 metara, odmah iza sela Lepnica i Vidovice, oslobođenih samo nekoliko dana prije njegovog dolaska. U želji da prošire "Koridor" četnici su svakodnevno napadali, no Iko je postrojba napadima uspješno odolijevala. Tada je već naoružanje bilo solidno, a streljiva napretek. Iz Posavine Iko, nakon šest mjeseci odlazi na Velebit, s njegove južne strane nasuprot Novigradu. Četnička baza bila je oko kilometar udaljena od hrvatskih položaja. Prvo jače vatreno krštenje s neprijateljem Iko postrojba imala je u rano proljeće 1994., kada su, uz potporu postrojbi IV. gardijske brigade HV iz Splita, četnici poraženi. Nakon ove bitke Iko odlazi na gospičko bojište, te ponovno na Velebit, gdje dočekuje "primirje" koje je uslijedilo na svim bojištima Hrvatske. Zbog relativno mirnog stanja Iko je s još nekim braniteljima demobiliziran, te se u studenom 1994. vratio kući. Otišao je u rat bez puške i uniforme, kao dragovoljac i vratio se s vjerom da će Hrvatska uskoro biti slobodna u cijelosti.

Još su svježa sjećanja na briljantne pobjede Hrvatske vojske nad četnicima u akciji "Bljesak", munjevito izvedene 1. svibnja, i "Oluja", izvedene od 4. do 7. kolovoza 1995. godine. Oslobođenjem hrvatskih krajeva u tim akcijama pala je "Srpska krajina", a njezini vođe pobjegli glavom bez obzira. U obje ove akcije sudjelovalo je i nekoliko Hlebinčana, među kojima Zdravko Šimunić, Milan Pakasin, Zlatko Belec, Damir Čajkučić, Josip Filipec, Branko Forgač, Marijan Hlevnjak, Branko Kolarić, Zdravko Kopričanec, Branko Takač, Marijan Varga i drugi.

Zdravko Šimunić prošao je gotovo sva hrvatska bojišta, od zapadne Slavonije već u početku Domovinskog rata, pa zaključno s akcijama "Bljesak" i "Oluja". U akciju "Bljesak" Zdravko je krenuo sa zbornog mjesta u Koprivničkom Ivancu, navečer 29. travnja 1995. Blizu mjesta Jasenovca Zdravkova postrojba dobila je zadaću čuvati most na potoku Strug. Nepregledne kolone tenkova kretale su autoputom, po čemu se moglo zaključiti da je na pomolu velika bitka. Točno u 5 sati 1. svibnja 1995. počeli su gruvati topovi, tenkovi, vebeerovi, parati nebo borbeni zrakoplovi u brišućem letu, što je s manjim prekidima traja-

lo čitav dan. Pred večer je artiljerijska vatra utihnula, jedino se još čuo pokoji rafal iz pješačkog oružja.

Zdravkova postrojba je nakon napuštanja mosta na Strugu, krenula prema selu Košutarice, gdje je četnicima zarobila dva topa i mnogo pješačkog naoružanja. Idući prema Jasenovcu, uz povremeno puškaranje, postrojba je nailazila na ostatke razbijene protivničke ratne tehnike i na zarobljene i izbezumljene četničke vojnike,

k kojima očigledno nije bilo jasno kako se sve ovo tako munjevito odigralo. Došavši u Jasenovac, iz kojeg su upravo pobjegli četnici, Zdravkova postrojba završila je svoju misiju u akciji "Bljesak".

Mobilizacija za "Oluju" počela je 27. srpnja 1995., a već dan poslije Zdravkova je postrojba krenula prema Karlovcu i odmah se "razvila" u borbeni položaj na cijelom prostoru između Mrežnice i Korane, ukupne dužine oko 30 kilometara. Najteži dio posla bila je uspostava veze "svih sa svima". Jednog jutra počela je jaka artiljerijska paljba, kao da se nebo otvorilo. Bilo je to 5. kolovoza 1995. u pet sati, kada je iza artiljerijske vatre nastupilo pješaštvo. Pješački napad krenuo je prema brdu zvanom Kestenak u pravcu sela Perjasice. Na tom pravcu četnici su pružili snažan otpor, tako da su se s napadima redali i protunapadi. Borbe za Perjasicu trajale su više dana, no sve dok hrvatske snage nisu prodrle do Slunja, karlovačka crta bojišnice nije se bitno mijenjala. Prodorom hrvatskih snaga od Slunja te dolaskom četnicima iza leđa, nastaje panika u njihovim redovima, te se oni od tada nisu mogli konsolidirati. O panici u četničkim redovima vrlo slikovito govori i detalj snimljen tv-kamerama, kada je u ozračju Petrove gore četnički general predao, kako je sam rekao, dvije do pet tisuća svojih vojnika i hrpu opreme, naravno, bez ikakvih uvjeta.

Od četničke vojske ostao je "jad i čemer", pa ne znaš jesu li jadniji vojnici ili civili. Čovjeku dođe da se smiluje, ali kad se sjetiš kakva su nam zla činili, pomisliš i pravo im budi jer su to i zaslužili, govori naš Zdravko, sjećajući se tih dana. Nakon što je završena "Oluja" i Zdravko skupio po četničkim rovovima nešto njihovog "ordenja" i "suvenira", vratio se pobjednički sa svojom postrojbom živ i zdrav u Hlebine.

Prije kraja ovog prikaza o sudjelovanju Hlebinčana u Domovinskom ratu potrebno je i nekoliko riječi posvetiti 13. protuoklopnom topničko-raketnom divizionu iz Koprivnice u čijem su sastavu također ratovali naši Hlebinčani, napose u akciji "Bljesak" i "Oluja". Jedan od časnika tog divizionu bio je i Hlebinčan Milan Pakasin, po činu natporučnik. On je sa svojim divizionom pobjedonosno prošao većinu velikih bitaka na bojištima Hrvatske,



Slika 15.

Paljbeni položaj u smjeru Turnja, "Oluja" 1995. godine

napose "Bljesak" i "Oluju", za što je divizion pismeno pohvaljen od načelnika Glavnog stožera HV generala Zbora Zvonimira Červenka, te od zapovjednika IZM GSH-V, generalbojnika Marijana Marekovića. Potrebno je još istaknuti da je natporučnik Pakasin zapovijedao i topovskom bitnicom na pakračkom bojištu 1991. i 1992. godine.

U Domovinskom ratu sudjelovalo je 135 Hlebinčana, kao aktivnih boraca, pored 90 mještana koji su bili uvršteni u Narodnu zaštitu u samom mjestu. Od ovih 135 sudionika iz Hlebina i Gabajeve Grede, poginula su na ratištu i nesretnim slučajevima tijekom rata trojica branitelja: Ivan Cimerman, Mario Hajduković i Damir Srpak. Neka im je vječna slava i hvala što su na oltar Domovine Hrvatske položili najvrijednije što su imali - svoje živote!

Popis sudionika Domovinskog rata iz Hlebina i Gabajeve Grede dan je u cijelosti u drugom Almanahu, knjizi "Hlebine u srcu", te ga ovaj put zbog ograničenosti prostora nećemo moći prikazati. Napominjem da smo taj popis, kasnijim ispravkom u Almanahu dopunili imenima još dvojice branitelja i to: Željko Alduk, 117. brigada, stan Hlebine, Ul. Krste Hegedušića i Marijan Vranar, stan Hlebine, Ul. Matije Gupca. Na taj se način broj sudionika Hlebinčana u Domovinskom ratu povećao za dva branitelja, ili sveukupno 137.

Izvor podataka:

1. Dr. Željko Sabol, Hrvatski sabor, Zagreb, 1994.
2. Dr. Bogdan Krizman, Pavelić i ustaše, Zagreb, 1978.
3. Ivan Košutić, Hrvatsko domobranstvo u II. svj. ratu, Zagreb, 1992.
4. Hrvoje Martović, Povijest NDH, Zagreb, 1994.
5. Ivan Košutić, Hrvatsko domobranstvo u II. svj. ratu, Zagreb, 1994.
6. Stjepan Radić, Politički spisi, govori i dokumenti, Zagreb, 1995.
7. Spomenica Župe Hlebine, Hlebine, 1899.
8. Spomenica škole Hlebine
9. Spomenica škole Gabajeva Greda
10. Hlebinski almanah 1 - "Hlebine od Struge do danas", Hlebine, 1984.
11. Hlebinski almanah 2 - "Hlebine u srcu", Hlebine, 1996.
12. Podravski zbornici iz 1978., 1984., 1988. i 1992.
13. Dr. Bogdan Krizman, Korespondencija Stjepana Radića 1885.-1918., Zagreb, 1972.
14. Grupa autora, 32. divizija NOVJ, Zagreb, 1988.
15. Dr. Bogdan Krizman, Korespondencija Stjepana Radića 1919.-1928., Zagreb, 1973.
16. Mihovil Pavlek Miškina, Zašto hrvatski seljak nije komunist, 1938., Koprivnica, pretisak 1992.
17. Zvonimir Kulundžić: Miškina, Koprivnica, 1968.
18. Koprivnički Hrvat, Koprivnica, 1941., 1942. i 1943.
19. Luka Golub, Hlebine oko godine 1900-te (rukopis), Hlebine, 1954.
20. Podravske novine, Koprivnica, 1938., 1939. i 1940.
21. Tjednik "Ustaša" broj 16, 17, 30, 37, 38 i 40, Zagreb, 1944.
- 21a. Ante Pavelić, Doživljaji, Zagreb, 1996.
22. Usmena predaja starijih Hlebinčana, Golčana, Koprivničanaca i Đelekovčana:
 - Marica Krtnjek r. Blagus
 - Marija Tropšek, udata-Hajba
 - Blaž Krtnjek
 - Viktorija Mustafa
 - Mijo Dolenc (Jendrusin)
 - Franjo Vidačec (Tomišin)

- Josip Vidaček (Tomišin)
- Belec Branko
- Drago Petrić - Đelekovčan
- Alojz Zlatar - Gola
- Stjepan Gal - Gola
- Stjepan Dolenec (Stančevec)
- Josip Mraz (Mraskov)
- Marija Bradač (Berihterova)
- Ivan Pakasin (Saprlotov)
- Josip Maltarić (Škrinjarov)
- Franjo Gabaj (Lukešin)
- Viktorija Gabaj (Lukešina)
- Pavao Kadija - Đelekovčan
- Marija Popec (Grgaceva)
- Marija Maltarić (Škrinjarova)
- Bara Imbriovčan (Berihterova)
- Ivica Balažin (Balažinov)
- Milan Belec (Rajčev)
- Tomo Rocek (Rocekov)
- Magda Petrović (Rocekova)
- Branko Gabaj (Lukešin)

Stjepan Mraz

Kroatische Staatsfördernde Bewegung, der kroatische Verteidigungskrieg und seine Wirkung im Gebiet von Podravlje

In diesem Text stelle ich den staatsfördernden Kampf der Einwohner von Hlebina in den vergangenen 150 Jahren dar, dessen Ziel ein unabhängiger kroatischer Staat war. Angefangen mit dem kroatischen Banus Jelačić 1848, der sich wesentlich mehr als seine Vorgänger für die kroatische Unabhängigkeit einsetzte, führte das kroatische Volk einen Kampf bis aufs Messer, um einen eigenen Staat zu gründen. Obwohl die Kroaten massiv von den europäischen und den Weltmächten sowie einer Minderheit ihrer Helfer in den eigenen Reihen an diesem Vorhaben gehindert wurden, konnte sie keiner davon abbringen.

Es stellt sich die Frage, warum die Kroaten in ihrem Unabhängigkeitskampf so massiv von den fremden Herrschern und ihren Helfern gehemmt wurden. Vor allem wegen der historisch bedingten geopolitischen und geostrategischen Lage Kroatiens, aber auch wegen ihrer Wirtschaftsressourcen. Dabei darf auch das fleißige kroatische Volk nicht außer acht gelassen werden, das auch die Wirtschaftskrisen überleben konnte und die von fremden Herrschern aufgezwungenen Steuern bezahlte, die zumindest so hoch wie sein Eigenbedarf waren.

In der Durchführung einer staatsfördernden Politik in einer Zeitspanne von 150 Jahren hielten die Politiker aus Hlebina engste Beziehungen mit den Nachbarregionen sowie mit dem kroatischen Zentrum in Zagreb, wo sie auch ihre Vertreter hatten. Diese enge Zusammenarbeit spiegelte sich besonders in der Zwischenkriegszeit wieder, als Kroatien von den Serben besetzt wurde, was für Kroatien besonders schlimme Folgen hatte.

Die einheitliche Zusammenarbeit zwischen den Politikern aus Hlebine und denjenigen aus anderen Ortschaften Podravinias - von Koprivnica, Peteranec, Gola bis zu Ferdinandovac - erlebte ihren Höhepunkt, nachdem in Jankapusta (1931-1935) ein Ausbildungslager für kroatische Diversanten errichtet worden war. Wenn es sich um die Interessen Kroatiens und Hlebines handelte, waren die Politiker von Hlebine ohne Rücksicht auf ihre Parteizugehörigkeit gleichgesinnt, wobei die Interessen der Parteien in den Hintergrund rückten. Zu einer Spaltung kam es leider vor dem 2. Weltkrieg, als die mitgliedsreichste politische Partei in Hlebine, nämlich die Kroatische Bauernpartei, sich in einen linken und einen rechten Flügel spaltete. Die Linken sympathisierten mit den Partisanen und die Rechten mit den Ustašas, obwohl die ersteren nicht zum Kommunismus und die letzteren nicht zum Faschismus neigten.

Aus dieser tragischen historischen Realität der Kroaten entstand ein blutiger Bürgerkrieg, und zwar deswegen, weil die entgegengesetzten Parteien von zwei extremen Ideologien, der kommunistischen und der faschistischen, geführt wurden. In diesem Krieg kamen 135 Menschen aus Hlebine oder 8% der Bevölkerung ums Leben. Dabei konnte keine der Kriegsparteien ihr endgültiges Ziel, nämlich ein unabhängiges Kroatien erreichen.

Obwohl die Ustaša-Bewegung durch ihren langjährigen Kampf Jugoslawien vernichtete und einen kroatischen Staat gründete, der in den gegebenen politischen Verhältnissen und Kriegsumständen vor allem wegen der Römischen Verträge und der Rassengesetze keinen dauerhaften Bestand hatte, konnten die kroatischen Partisanen nach dem Zusammenbruch des Unabhängigen Staates Kroatien trotzdem Kroatien als Republik beibehalten. Obwohl Kroatien eine jugoslawische Teilrepublik war, stellten seine Grenzen eine Grundlage für den heutigen kroatischen Staat dar.

Aus den angegebenen Tatsachen geht hervor, daß beide Seiten, jede auf ihre eigene Art und Weise, ihren Beitrag zur Gründung des heutigen Kroatien leisteten, indem sie sich auch in den schwersten Zeiten für die Erhaltung der kroatischen staatlichen Kontinuität einsetzten. Was beiden Kriegsparteien nicht gelang, nämlich die Erhaltung eines kroatischen Staates, gelang ihren Nachfahren im Verteidigungskrieg gegen den großserbischen Aggressor. In dem entscheidenden Moment sahen die Kroaten ein, daß der Feind sich nicht unter ihnen befindet, sondern "jenseits der Barrikaden". Als sich der Feind also physisch von ihnen trennte, kam es zu einer kroatischen Eintracht. Hätte es diese Eintracht zu jenem kritischen Zeitpunkt nicht gegeben, wäre die Gründung des heutigen kroatischen Staates nicht möglich gewesen.

Die Großmächte wurden dadurch mit einer vollendeten Tatsache konfrontiert, so daß sie die Anerkennung Kroatiens nicht vermeiden konnten, obwohl einige unter ihnen gegen den eigenen Willen, weil sie eingesehen hatten, daß der jahrhundertlange Kampf der Kroaten für einen unabhängigen Staat nicht ewig verschoben werden kann.